Poštarina plaćena u gotovom

Cena ovoga broja 5 din.

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Kiss Flórián: Vojvodina történetének vázlata
Laták István: Meghalt az öreg Buri (elbeszélés)
Hajdú Vilmos: Néhány szempont a parasztadósságok rendezéséhez
Bálint György: Jégtáblák, könyvek, koldúsok
Á. M.: A cukorgyár, a répatermelő és a földmíves
B. P.: A falu és a háború
Tamássy Pál: Aratás
Szeles Tibor: Ifjúság, ti vagytok a jövő!
Távoli országok: Mexicó, Kina
VILÁGSZEMLE
Zsáky József: Hej, ha minden könnyet... (vers)
FIGYELŐ: Szabó Ervin emlékezete — A demokratikus Magyarországért — A przemysli költő — René Descartes — Moliére magyarul Párisban — Az anya — Parasztünnepség a bábolnai jobbágyfelkelés ötszázadik évfordulóján — Az ifjúságért, a békéért — Támogassuk az Omladinski Pokret-ot! — Szemle — Szemelvények

IV ÉVF. ▪ SZUBOTICA ▪ 1937 JULIUS-AUGUSZTUS ▪ 7-8 SZ.

FALUKUTATÁS

A májusi számunkban megjelent kérdőívünkre beérkezett számos válasz mellett sokan — a nyári földmunkálatokra hivatkozva, — arra kérnek bennünket, hogy a beküldési határidőt hosszabbítsuk meg.

Mivel az a célunk, hogy minél általánosabb képet nyerjünk falvaink helyzetéről, szükségünk van minden egyes kérdőívre, amely eddig még kitöltetlenül hever valamelyik fiók alján. Minden előfizetőnknek és olvasónknak részt kell vennie ebben a munkában, hogy — amint többen írják is, — szociológiai szemmel tanulják meg nézni és értékelni környezetüket.

Falukutatásunk első lépésével elértük azt, amire számítottunk: felkeltettük olvasóinkban az érdeklődést környezetük iránt, bekapcsoltuk egy széleskörű közös munkába, amely arra van hivatva, hogy mindenki sajátmaga ismerje meg helyzetét és ebből a felismerésből sajátmaga jöjjön rá annak helyes orvoslási módjára.

Várjuk tehát a még ki nem töltött kérdőívekre befutó további válaszokat, hogy azután az őszi és téli munkaszünetekben annál alaposabban fogjunk hozzá a kutatás folytatásához.

A szerkesztőség.

Kettős szám. **Ára 5·- dinár.**

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Hódították ez országot
Derék, lelkes úri szittyák,
Jótevői szegény népnek:
Iskolában így tanítják.
— — — — — — — —
De nem így volt ezerévig...
ADY

A törökök előtt

Sokezer esztendőnek kellett elmúlnia, míg Vojvodina mai területe a jégkorszak utáni áradások óriási víztömegétől felszabadult. Az egész Alföldön eláradó, tengerként hullámzó víz folyókba gyülemlése és lassú lefolyása, a mocsaras talaj fokozatos felszáradása csak későn tették lehetővé az emberi letelepedést ezen a tájon. A benépesülés akkor is csak igen lassan haladhatott, mert az állandóan ismétlődő áradások, a puszta homoksivatag és az ilyen körülmények szülte állat- és növényvilág nem igen kedveztek az embernek. Csak később, midőn a pusztaságból legelő lett, nyílt alkalmuk a pásztornépeknek ezen természetadta viszonyokat a maguk javára fordítani és megélhetésük forrásává tenni. A földkéreg megmívelése és termékennyé tétele az utolsó két évezred műve.

Vojvodina *őskora* és *ókora* teljesen ismeretlen. A véletlenül és rendszertelenül napvilágra kerülő őskori maradványok nem nyújthatnak kellő felvilágosítást, az ókor művelt népei és utazói pedig nem fordultak meg ezen a vidéken. A multat egészen a római császárság koráig, Julius Cézárig, teljes sötétség fedi.

Elsőül bizonyos *boiokat* emlegetnek, mint Vojvodina lakóit, kik állítólag kelta származásúak voltak, azonban nem állapítható meg kétségtelenül, hogy ezek tényleg a mai Vojvodina területén éltek-e, vagy innen északra, az Alföldön.

Valamivel több határozottsággal beszélnek a *jászokról*, akik állítólag Kr. e. 50. körül jöttek ide, de azonkívül, hogy nomád életet éltek, róluk sem jegyeznek fel többet az egykorú krónikások. A környező népek életmódjáról rendelkezésünkre álló adatok alapján azonban valószínűnek látszik, hogy az akkori időknek megfelelően ők is ősközösségben éltek. A jászok nem hódoltak be Rómának, inkább Rómának kellett védekeznie állandó rablóhadjárataiktól. E célból a határok mentén erődítményeket is építtetett s csak sokkal később tudott belőlük valamilyen adófélét kicsikarni.

A *húnok* és más népek bevándorlása szétbomlasztotta a római birodalmat, megváltoztatta egész Európa képét. A népvándorlás századaiban a mai Vojvodinát már a *gepidák*, majd az *avarok* szállják meg. Ittartózkodásuk azonban nem jelent nyugodt települést, mivel a Nyugaton immár kialakult *Frank birodalom* erősen veszélyezteti önnállóságukat.

A római birodalomban csődbejutott rabszolga-gazdálkodást egy új termelési rend, a feudalizmus váltja fel. Az óriási kiter-

jedésű latifundiumokon (nagybirtokokon) most már nem a földesúr saját vállalkozása és irányítása mellett folyik a munka, hanem a volt rabszolga (most már jobbágy) parcellát kap a nagybirtokból és ezen a termelést önmaga szervezi és végzi, a földesúrnak pedig termékei bizonyos részét (dézsmát) szolgáltat be, családjával és jószágával pedig a nagyobb munkáknál segédkezik (a marhaállomány legeltetése, birkanyírás, útjavítás, halastó-tisztítás stb.) Ezt az új társadalmi rendszert először a római birodalom északi részét meghódító *frankok* vezették be és onnan terjesztették ki egész Európára. A frankok Európába való bevándorlásuk előtt ugyan maguk is ősközösségekben éltek, a meghódított Róma társadalmi rendje azonban szügségképen hatással volt az új vezérekre, akik azon fáradoztak, hogy a meghódított országban minél nagyobb földet biztosítsanak a maguk számára. Amikor a vezérek így óriási földterületeket szereztek maguknak, bevezették a rómaiaktól tanult kizsákmányolási módszert, a dészmaszedést és hogy az ellenük szegülő alattvalók vagy versenytársak ellenállását megtörjék, földbirtokukból kisebb-nagyobb darabokat adományoztak hozzájuk hű híveknek (hűbér), amiért ezek a maguk részéről szívesen támogatják uruk minden törekvését. Ugyanígy kenyerezi le a vezér egyes makacsul kitartó vetélytársait is. Valamennyien a jobbágytól szedett dézsmán élnek.

Amíg ezek az átalakulások a frank birodalomban végbemennek, Vojvodinába új elem vonul be: a *szlávok*, akik északról délfelé való lassú hullámzásuk közben a gepidákkal és az avarokkal békés egyetértésben élnek. A frank állam megszilárdulása és terjeszkedése folytán egész Vojvodina frank fennhatóság alá jut és az összes ittlakó népek frank hűbérurak jobbágyaivá válnak. Mivel azonban társadalmi szervezetük: az ősközösség keményen ellentáll minden elnyomási törekvésnek, ez a terjeszkedés nem megy símán s ezért Nagy Károly vezetése alatt a frankok kegyetlen írtóhadjáratot indítanak, amelynek eredményekép Vojvodina csaknem teljesen elnéptelenedik.

Az elnéptelenített, de emberi letelepülésre már alkalmas vidék a bevándorló *magyaroknak* csaknem önként kínálkozott táborhelyül. Az első magyar törzsek itt telepednek le és csak később vándorolnak tovább, észak felé.

Erre az időszakra esik a mai vojvodinai városok egyrészének megalapítása is, mivel az egykorú okmányok már több olyan várost emlegetnek, melyek nevei részben szláv, részben magyar eredetre utalnak.

Az eddig említett népek társadalmi berendezkedésére vonatkozólag ma már kétségtelenül bebizonyosodott, hogy letelepedésük idején, az ősközösség legmagasabb politikai formájában, a nemzetségi szervezeten alapuló *törzsszövetségben* éltek. A nemzetség vérrokonság és vagyonközösség által tartja össze tagjait. Az ilyen alakulatoknak egy vagy két vezetőjük van, akik az összes tagok

megbízásából és akaratából töltik be vezéri pozíciójukat és tisztségüktől bármikor megfoszthatók. Az ilyen közületekbe tartozó egyének kötelesek egymást segíteni és minden bajtól és veszélytől megvédeni. A vérbosszú kötelesség. A nemzetségek vérrokonsági csoportosulása a *törzs*, amely az azonos nyelvjárást beszélő nemzetségeket foglalja magába és az ügyeket a nemzetségek delegáltjaiból álló törzstanács útján vezeti. Az egyes nemzetségek vagyonközösségben élnek, a törzsön belül azonban vagyoni osztozkodás van.

Vojvodina sorsa évszázadokig azon politikai egységek, államok, sorsától függött, amelyekhez mindenkor tartozott. Így kerül sokszor a szerb, sokszor pedig a magyar nemzeti történelem kereteibe.

A magyarok, bevándorlásuk idején, nomád (vándorló-pásztor) életet éltek és szükségleteiket a közösen kitermelt javakon kívül rablással is fedezték. A közös munka és közös rablás eredményeit a nemzetség tagjai közösen fogyasztották. Letelepedésük nem volt állandó jellegű, hanem a zsákmány után való kalandozás miatt, gyakori volt a költözködés. Ilyen kalandozások alkalmával ismerik meg a magyarok a feudalizmus gazdasági és politikai rendszerét: a magántulajdont és a korlátlan központi hatalmat. A rablóhadjárataik alkalmával választott vezérnek kemény, nomád fegyelemmel engedelmeskedtek. A nyugati példa azonban csábított és az iránta tanúsított tiszteletet csakhamar arra igyekezett felhasználni, hogy háború esetére adott rendkívüli hatalmát a béke idejére is fenntartsa, amint az a feudalizmusban már divat is volt. A törzsökön belül így különböző érdekcsoportok alakultak ki, amelyek egymás ellen az idegen hatalommal is hajlandók voltak szövetkezni. Az egyes vezérek hatalmának megszilárdulása maga után vonta a vezéri tisztség *örökletessé* tételét s mikor a határontúli rablóhadjáratok a környező államok megerősödése folytán lehetetlenné váltak, a hadvezér és kisérete a belső zsákmányra vetették magukat. Az egyrészt német-római, másrészt bizánci szomszédok befolyása alatt álló hadvezérek összecsapásából a német-római birodalom szövetségese (Szent) István került ki győztesen és magát 901-ben királlyá téve, széles alapokra fektette a magyar feudalizmust. A németekre támaszkodva szervezni kezdi, nyugati minta után, a központi hatalmat. *elkobozza a nemzetségek földjét és politikai híveinek adományozza* (leginkább a beözönlő külföldi lovagoknak és az egyháznak) és hogy a felzúduló elégedetlenséget elfojtsa, 45 várispánt nevez ki, akik a fennhatóságuk alá tartozó vármegyékben, az u. n. királyi, avagy várjobbágyok által elfojtanak minden olyan törekvést, amely a régi rend visszaállítását célozza. Az erőszakkal előidézett változás rövidesen megtermi gyümölcsét: a déli vidékekről Ajtony vezetése alatt felkelés tör ki. Ez azonban csak bevezetése egy egész sor további felkelésnek, amelyek pedig 1060-ban egy nagyszabású, pusztító forradalomba torkolódnak. Ezt a forradalmat István, ismét a külső hatalomra támaszkodva, leverte. Az új rend megszilárdult és az egykor közösségi alapokon nyugvó magyar

társadalom osztályokra bomlott. Az eddig szabad nemzetségi közösségekben élő színmagyarok idegen földről bejött, nemesi rangot és földbirtokot szerzett főurak rabságába került.

Az új rendszer dolgozó tömegeit a hadjáratokban ejtett hadifoglyok és régi rendszerért folytatott polgárháborúban elfogott lázadó magyarok alkották. Ezek később a külföldről bevándorló, saját hazájukból az egyre nyomasztóbb hűbéri kizsákmányolás elől menekülő és az első magyar királyok által mindenféle ígért kedvezményekkel becsalogatott német, cseh, olasz és délszláv földmívesekkel gyarapodtak. Az utóbbiak sorsa sokáig tényleg kedzezőbb is volt a magyar jobbágytömegek sorsától, annál is inkább, mivel földesuraikkal szerződési viszonyban állottak.

Ezekkel a tömegekkel szemben a királyok bizalmasaiból lett földbirtokosok, az idegen lovagok és a római egyház magasrangú uraiból összetevődő uralkodó osztály állt.

Az osztályok egymáshoz való viszonya, hasonlított a rabszolgagazdálkodás bukása utáni római feudalizmus osztályviszonyaihoz. A jobbágyok parcellákat kaptak megmívelésre azzal a feltétellel, hogy termékeik bizonyos hányadát földesuraiknak szolgáltatják be. Költözködési szabadságuk nem volt és a dézsma nagyságát a földesúr állapította meg minden szerződés nélkül.

A két főosztály között létezett még egy kisebb réteg, a szabadparasztság, akik t. i. sem hadifoglyok nem voltak, sem a forradalomban nem vettek részt. Ezek az elemek sokáig megőrizték önállóságukat s csak a pénzgazdálkodás elterjedésével rendült meg gazdasági és így politikai létük. Az elszegényedő és eladósodó szabadparasztok mind nagyobb gazdasági függésbe jutnak. A földesurak viszont minden erejüket latba vetik, hogy a szabadparasztot még a költözködési szabadságtól is megfosszák. Mihelyt a földbirtokosok befolyása az udvarnál megerősödött, törvényileg megszűntették a szabadparasztok költözködési jogát.

A nagybirtokok elhatalmasodása rövidesen kétségessé tette a királyi hatalom jelentőségét. Az egész megyékkel rendelkező földesurak, tekintet nélkül a törvényekre és rendeletekre, magukhoz ragadnak minden közhivatalt és tisztséget, birtokaikon maguk szabják a törvényt, maguk bíráskodnak és az alájukrendelt jobbágyok életével-halálával önkényesen rendelkeznek. A XIV. század végén Zsigmond király az új helyzetet csak törvényesítheti, de megváltoztatni, még ha akarná is, képtelen.

Ezek a viszonyok egybekovácsolják a jobbágyok és a volt szabadparasztok tömegeit. A földesurak embertelen törvényei most már egyre több teherrel illetik a dolgozókat. Telekadót és kilencedet vetnek ki, a pénzgazdálkodás elterjedésével pénzbeli adókra, ingyen közmunkákra és katonai szolgálatra kötelezik a jobbágyokat.

A társadalom hierarhikus rendszere nem enged sehol kibúvót. A földesurak maguk a bírák, az egyház pedig — mivel egyike a

legnagyobb földbirtokosoknak — mindezt az isteni rendeltetés címén szenteli meg.

A mindenéből kiforgatott, fizikai és szellemi erejétől megfosztott parasztság kezdetben különféle vallási szektákba menekül, amelyekben az isteni igazság földi megjelenését prédikálják. Az ittlakó parasztságban lábrakap a Boszniából terjedő bogumil-tan, mely lényegében az őskeresztények által tanított kommunizmus visszaállítására törekedett.

Közben a helyzet Európa többi részeiben is hasonlóképen alakul ki. Franciaországban, Németországban, Csehországban és mindenfelé készülőben vagy folyamatban vannak a parasztság nagy forradalmai, amelyek híre az itteni jobbágyságban is érleli a szükségszerű elhatározást.

Dózsa György paraszforradalma igyekszik megszűntetni azokat az állapotokat, amelyeket többek között még a kalocsai érsek is így jellemez: „Bodrog és Szrém megyékben úgy bánnak a jobbágyokkal, mint valami barmokkal és annyira sanyargatják őket, hogy tartani kell attól, hogy a jobbágyság tömegesen Törökországba vándorol". A Dózsa vezérlete alatt az eredetileg törökök ellen összegyűjtött jobbágyság elnyomott elégedetlensége a földesurak ellen fordult és véres forradalomba csapott.

A forradalom csakhamar az egész Alföldre és a Dunántúlra is kiterjedt. Bácskába Dózsa Mészáros Lőrinc ceglédi papot küldte ki a forradalom megszervezésére és vezetésére, aki 1514. junius közepére küldetésével elkészült és a forradalmi jobbágyság élén Bácsról Szeged alá vonult, hogy Dózsáékhoz csatlakozzon. A lázadás hírére Szrémben is fegyverbe állt a parasztság és Borbás nevű pappal az élén megverte a földesurak részéről ellene állított Oláh Balázs seregét. Borbást később a nemesek el is fogták és Prigrevica Szent Iván határában egy templomtoronyból levetették. Egy további csapat a bácsi várba szorította Frangepán Gergely érseket, míg a Duna szrémi partján nemeseket húzatott karóba a megmozdult jobbágyok bosszúvágya.

A parasztforradalom leveretésének okai és részletei ismeretesek: a nemesek árulása, a hivatalos egyház reakciós magatartása, a parasztság politikai éretlensége és ideológiai szegénysége, a jövőt illető programnélkülisége, a harctérről való hazavágyódása és a király bűnbocsánatot ígérő kiáltványai.

A sikertelen forradalom még nagyobb bilincsekbe verte a parasztságot, mint azelőtt volt. Zápolya János erdélyi vajda, később király, Werbőczy és más főurak megtalálták a módját, hogy a régi állapotok visszaállításán kívül, hogyan lehet még bosszút is állni a forradalom alatt őket ért sérelmekért. Kenderessy András Bács vármegyei nemes úr tüzes vaskeresztet süttetett jobbágyai homlokára...

(Folytatása következik) **Kiss Flórián**

MEGHALT AZ ÖREG BURI

Az ütött-kopott paraszti folyosón futkosás támadt. Lámpa lobbant a sötétben. A kis proletárház csontosarcú gazdája bekiáltott az uccai szobába:

— Julis, Julis, gyere ki, baj van, rosszul van az öreg!

Sietős léptek: az udvar sarkában álló, féltetejű szobakonyha rozoga ajtaján négyen tuszkolódtak be, az öreg Szántóné, a beteg felesége, Julís, a lánya, Ferenc, a fia és az öreg Szántó veje: Schultz, a házigazda. Ferenc ittlakik a közelben, az anyja ment el érte.

Megálltak az alacsony helyiségben, behúzták maguk után az ajtót. A kis szobakonyhában főzés és öreg ruhák szegényes szaga szorongott. A falon lógott a pislogó petróleumlámpa.

A rozoga ágyban szürke, csíkos huzatú dunyhájában hánykolódott az öreg Szántó, összegyűrt, pirosas párnáján nyújtogatva őszes fejét. Néha megcsikordultak a fogai. Szemeit keményen összehúzva a plafonra bámult. Verejtékes inge nyitva, sovány melle erősen emelkedett és időnként csendes hörgés tudatta, hogy elhasznált ereje nehezen viaskodik a betegséggel. Szeme kimeredt és hánykolódása elcsendesült.

Az öreg asszony kopott fejkendője csücskét húzogatva, fázósan előre-hátra topogott. A hangja sírósan kérdezett:

— Mihály, szólj, rosszul vagy? — majd fia és lánya felé fordult: — gyertyát kellene gyújtani . . .

A haldokló nem figyelt fel az erőtlen hangra.

Julis az almáriomhoz lépett és a felső fiókból hosszú szentelt gyertyát vett ki. Meggyújtotta és a beteg mellé, az asztalra állította.

Az öregasszony összekulcsolta kezét és egy székre húzódott az ágy mellé. A fiatalabb Szántó apja fölé hajolt, sajnálkozó kemény arccal és eldobta cigarettáját. Julis az almáriomra támaszkodva, visszafojtott lélekzettel várt. Schultz, a vő, tanácstalanul állt és nagy, csontos kezét rakta egyik zsebéből a másikba. Nem tudta mit kezdjen vele. Imádkozni nem szokott. Nem is igen tudta, mint szokás ilyenkor egy haldoklónál viselkedni.

A beteg arca fájdalmasat rándult és kisímult. Megszűnt mellkasa gyors emelkedése. Egy utolsó, lassú rándulás után összesüppedt.

Az öregasszony szemében könnycsepp és szomorú emlékezések fátyolosodtak. Negyvenhároméví házasság után magáramaradt. Felállt. Lecsukta a halott ráncos szemhéját, hülő kezét mellén összekulcsolta, közelebb húzta a gyertyatartót és a dunyhával állig takarta az öreget. A haját mégegyszer félresímitotta és fáradt könnye a halott békülő arcára cseppent.

A többiek álltak. Kinn szél sivított föl és megrezzentette az ablaktáblákat.

Szántó Ferenc új cigarettára gyújtott. A világháborúban sokan haltak meg mellette. Kemény szívvel fogadta az elmúlást.

Az öregasszony csendesen suttogott magában, olykor megcsuklott a sírástól. Julis is elsírta magát. Schultz, a lakatos bánatosan lógatta kopaszranyírt fejét és a földet piszkálta bakancsa orrával.

Reggelig ki-bejártak a házban. Schultzék szobájából kihordták a bútorokat. Vizet melegítettek a katlanon és megfűrdették az öreget. Keveset beszéltek.

Hajnalban az ifjabb Szántó felesége, Ilona is átjött. Hogy nem jött haza Ferenc, tudta, hogy bekövetkezett a vég.

— Szegény tata . . . — motyogta, hogy az öreg szürke arcába nézett.

Reggel a gyerekek is összebújtak az ajtó előtt.

— Meghalt ám a nagytata . . . — ujságolta a kis Szántó Sanyi Schultz Annuskának, aki nyugodtan aludt reggelig egy házban a halottal.

— Meghalt? . . . — bámult Annuska, de nem igen értette meg, hogy ez mit jelent.

A nagyobb gyerekek, Szántó Pista és húga Ágnes, Jánosnak a gyerekei hallgattak. Ők már láttak halottat és temetést, mikor másik nagyapjuk, az öreg iskolaszolga meghalt.

— Most nem kell az iskolába menni — mondta Pista, — de azért nem jó, ha meghal a nagytata. — Féltek a sírástól és a sok ideges felnőtt embertől.

Schultz biciklire ült, hogy bejelentse a halálesetet a parókián és az anyakönyvvezetőnél. Beszól a gyárba is, ma és holnap nem megy munkába. Értesíteni kell a kisvárosi rokonságot is és koporsót rendelni a temetkezési vállalatnál.

A fekete koporsószállító, ládaszerű nagykocsi megjött délelőtt. Nagy robajjal állott meg a kapu előtt.

— Ide kell a koporsó? . . . — kérdezte a kocsis nyersen, mély, borízű hangján.

— Ide, ide — mondta Ferenc és kinyitotta a nagykaput, hogy a keskeny kiskapuban ne erőlködjenek hiába.

Felállították a ravatalt. Az öreget koporsóba helyezték. Fehér ingében, tisztára mosott ceig ruhájában ünnepélyesen feküdt, mintha aludna, békés életénél is békésebben.

Felállították a gyertyatartókat, a kopott ezüstözött angyalkákat és a horpadt szenteltvíztartót. Az itt-ott szakadt drapériát is felszegezték az ajtóra és a kapufélfára.

Az elmúlás csendes ünnepélyessége szétterjedt. Az öregasszony ismételten keresztet vetett. Menye, Ilona pálinkás üveget hozott és a kocsisnak nyújtotta:

— Fogja . . .

— Isten nyugosztalja . . . — mondta a kocsis és nagyot kortyintva, az öreg felé bólogatott.

Schultz is megérkezett izzadtan.

— Ki kellett fizetnem ötévi elmaradt egyházadót — sóhajtotta és megtörülgette a biciklijét.

— Lajos fiam, voltál a halottastársaságnál is? — kérdezte az öreg Szántóné.

Tarhonya csinálásából mindkettőjük részére fizetgette egy temetkezési egyesület tagsági könyvét, megkoplalta, hogyha valamelyikük elhunyna, jusson a temetésre.

— Voltam, anyám. Itt a pénz, ami megmaradt. — A zsebéből öt darab százdínárost húzott elő. — Mindent kifizettem.

— Ilona, te hozol lisztet, kalácsot sütünk. Feri majd hoz pálinkát a virrasztóknak. Menj fiam a Mári nénihez, ő olcsóbban adja.

Apró készülődésekkel, ide-oda ténfergéssel telt el a nap. Várták estére a virrasztókat. A temetés csak holnap délután lesz. A pap négy órára jön.

Schultznak terhére volt ez a népies, vallásos halottkultusz. De mit tegyen? Az öregek a békevilágból maradtak itt. Hadd takarítsák el az apóst az ő gondolkodásuk szerint: tisztességesen.

* * *

Zsellér családból, zsellér mindenhezértésből jött Szántó Mihály, mint a legtöbb munkás e vidéken. Társai Burinak nevezték. Még gyerekkorában ragadhatott rá ez a tréfás csúfnév, az öreg sem emlékezett rá, hogyan. De mindenki Burinak nevezte.

Kamasz korában markot vert. Később önálló részt fogott és kaszált, sovány, ifjú testét erőltetve. Aratómunkában ismerkedett meg a feleségével. Összemelegedtek. Összeszedték kis szegénységüket és egybekeltek.

Az asszony, Mihalik Teréz, már tizenkétéves korában marokverőként próbálkozott, hogy piciny, árva életét tengesse. Majd beleszakadt, de fösvény nagybátyjának, aki nevelte, beszámolt a résszel. Aztán, hogy a mozgékony kereskedelmi tőke összeszedte a vidék jószágát, baromfiját és szállította a külföldi úrikonyhákra; kopasztani járt Szántóné a baromfikereskedőkhöz. Ha időnként megszűnt a kopasztás, tarhonyát készíteni járt „jobb" házakhoz. Szép, sárga tarhonyát gyúrt és naphosszat dörzsölgette a sárga tésztát a rostában.

Szántó Mihály is városi munka után nézett.

— Gyere az építésekhöz — mondta egy kaszás komája, akivel több részt húztak ki együtt, — a munka is állandóbb.

Szántó napszámosnak állt a kőművesek mellé. Naphosszat hordták a maltert, labdázták fel a téglát. Nagyrészt olasz, meg

sváb kőművesek építettek házakat a polgárosuló vidék számára. Mindenféle munkára befogták a pallérok a napszámosokat. Keverték Szántóék a maltert, meszet oltottak és később cementet vegyítettek. Fényesre csiszolták a házak alján a cementszegélyeket.

— Hórukk! Hórukk! Emelték az állványokat szédületes munkaritmusban. Hordták a téglát, törték a cementbe a kővet, betonoztak, kubikolták a földet az alapozásnál.

Szántó Mihály egyike volt a munkahadsereg névtelen hőseinek, akik tájunkon belemarkoltak a munkába, az egykori Bácska északi felén. Mikor a feudális vidék kunyhókkal teli városfalvaiba cementfalakat, palotákat, városházát és új templomokat ékeltek, bérháztelepeket és épülettömböket. Kiss Lajos híres építész-vállalkozó munkásaként huszonöt-harminc évig tolta a talicskát és cipelte a malteros ládát.

Öt gyereket hozott a világra a soványka Szántóné. Kettő csecsemő korában meghalt, e vidék megszokott gyermekhalandósága szerint. Nem birták jól a mákhajat és az egésznapi magukrahagyatottságot saját piszkukban.

Szántó is dolgozott, felesége is iparkodott. Talán, ha nagyon koplalnak, nagyon zsugoriskodnak, egy kis házat összekapartak volna, meg egy kis szőlőt; a kis szőlő mellett budárkodott volna öregkorára Szántó.

De őt is megkapta a zsíros vidéki városok békebeli levegője. Ivott, danolászott, mulatott a nagyvállalkozó, a kereskedő, a kisiparos; mulatott a dzsentri, a polgármester; ivott, mulatott a napszámos is.

Szombaton este Szántóné sírva járt az ura után.

— Mihály, az Isten áldjon meg, gyere haza!...

— Nem megyek! — vágta ki hetykén. Te kerested ezt a pénzt vagy én?!

Később már élesen sírta az asszony:

— Nem szégyelled magad, a gyerekek rongyosak, nekem nincs egy rendes papucsom és te még az eszedet is eliszod!...

— Fogd be a szád! — volt az örökös felelet.

Az asszony hallgatott, sírt, imádkozott és dolgozott. Valahogy nevelte a gyerekeket. Ahogy nőttek, inasnak adta őket.

Kis örökséget kapott kézhez Szántó, mikor az édesanyja meghalt. Három napig húzatta cigányokkal. Meztéláb táncolt az asztalon a borosüvegek közt.

— Csuhaj, sohse halunk meg!

Még a cipőjét is elitta. Negyednap állt munkába.

Mire a gyerekek felcseperedtek, Szántóné belebetegedett a sok tarhonyacsinálgatásba, mosásba, koppasztásba. A szűntelen munkától szívtágulást kapott. Lassabban megy, lassabban dolgozik.

De az öreg csak iszik és danolászik. Haza-hazavisz a keresetéből is már, de nem áll egészen kötélnek.

— Danójj, Buri! — mondják a cimborái. Nem sokat kéreti magát. Jó hangja van, rázendít:

Gatya Mári libája
Belement a Tiszába . . .

— Danoljon, Buri bácsi, — biztatják a fiatalabbak is.

Danolt és a pénzét elnyelte a kocsma. Mikor vidéken dolgoztak és két-három pohár bort rendeltek neki társai, éjfélig is elviccelt, mesélt, nótázott. A faluvárosi világ babonás eseteit és paphistóriák huncutságait mesélte kifogyhatatlanul. Ilyenkor ragyogott sunyin sovány arca, kajla bajúszát felfelé pederte pipája mellől és félrevágta a kalapját. Munkaközben is sokat tréfálkozott. Életunt sohse volt.

— Tudod-e öcsém, — kérdezte az egyik fiatal munkástól — mi különbség a kopó kopókája és a szopó szopókája közt?

A legény nem tudta. Szántó sárga fogai közé nyomta a pipát és nevetett.

— Hm. A kopó kopókája szopik és a szopó szopókája kopik — mondta sercintve. Valamiféle úriembertől hallotta ezt a viccet.

A világháborúban is megőrizte síksági humorát. Ferenc fiával együtt szolgált. Fiát a nehéz gyerekélet és a háború megkeményítette. Szívós anyjára ütött.

Az őreg Buri itthon sose verekedett, mindenki szerette. Nem érdekelte őt, hogyha délben evett, akad-e estére ennivaló. Ha este lefeküdhetett, sose törte a fejét, lesz-e holnap este is feje alatt párna. Egész életében a pillanatnak élt.

Sose volt szervezett munkás. Ha akadt is egy-egy józanabb társa, aki figyelmeztette:

— Te Buri, nemcsak a pipa, a bor, meg a paptörténetek a fontosak a munkásnak! Az is fontos ám, hogy mi lesz velünk! — Nem hallgatott rá.

— Hagyjad, komám, — mondta, — a legjobb dolog hajnalig mulatni és fittyet hányni a világra! Legjobb nem gondolni semmire.

A világ sorsa nem érdekelte és továbbra is széles nevetéssel mesélte a sikamlós, borsos históriákat pappal, cigánnyal, miegyébbel.

S a háború és forradalmak után, a vidéki szakmunkások szaporodása következtében, mindjobban háttérbe szorult az öreg. Egy darabig a cementgyárban is dolgozott. De többször-többször betegeskedett és elbocsájtották. A máját fájlalta. A sok ital ártott meg neki.

Ha jobban érezte magát, itt-ott munkát vállalt. Földet, homokot lapátolt, az építéseknél ásta a fundamentumot ezután is.

De ahogy a lendülő termelés válságba került, mind szürkébb, mind jelentéktelenebb lett az öreg. Kevesebbet keresett, kevesebbet nótázott és néha — bár jól érezte magát, munkaképesnek, — munkanélkül is maradt már.

Legyengült. Hogy is birja ilyen vézna emberke a legnehezebb munkát harminc, lázasan építő esztendőn át? Ha meglassúdott a munkában, a hajcsár mindjárt észrevette:

— Gyöngülünk, gyöngülünk, tatám?

— Birom én, — restelkedett az öreg.

A bankokból mentett pénzeken épülő palotákban bakterkodott éjjelente. Reggelig teleszítta magát pálinkával és vállára vetve a zsákbagyűjtött hulladékfát, a munkásokkal viccelve indult haza aludni.

— Pálinkás jóreggelt, Buri bátyám!

— Aggyon isten neked is. Én már szítyomoztam.

Színház, mozi nem érdekelte. Írást nem ismert.

Mostanában sokat betegeskedett az öreg. Kikopott a munkából és végkép megcsendesedett. Szegénységi bizonyítvány alapján látogatta olykor a városi orvos és oltásokat adott az öregnek, hogy kizavarja dagadó lábaiból a vizet.

Az asszony sovány leveseket főzött. Íztelenül ették.

Az öreg Buri visszaemlékezett ilyenkor.

— Ej, mikor Baján dolgoztunk, olyan halpaprikást ettünk, hogy még az ujjunkat is nyaltuk utána! . . .

— Persze, te ott halpaprikást ettél, meg a jó baranyai borbul beszedtetek. Én meg itt a gyerekekkel kínlódtam sóba-vízbe levesen . . .

Egykori társai fizettek olykor egy-egy pohár bort kedvelt Buri bácsijuknak.

— Mihály, az orvos eltiltotta az ivást, mégis iszol? Nem jóra visz az, hallod! . . . — sopánkodott az öregasszony, ha észrevette, hogy Szántónak a szemei élénkebbek és a bajúszát hegyesebbre feni.

— Egyszer úgy is meg kell halni, — motyogta az öreg és leült az udvar sarkában, cseréppipáját szortyogtatva.

Vasárnaponként kiült az uccára. Alacsony asztal körül gyülekeztek a kisucca zsíroskalapú idősebb dolgozói. És estelig verték az asztalka körül, rozoga kisszékekre kuporodva, a piszkos kártyalapokat. Gyufaszálakért viaskodtak. Izzadva, lihegve, a nagy játékosok izgalmával.

Az öreg Szántó kibicelt csak.

— Buri, ugorj be! — Hítták, ha negyedik játékos hiányzott. Ez azonban ritkán fordult elő. Többnyire tízen-tizenöten szorongtak az asztalka körül és lesték az évszázados játék fordulatait.

Nyári hétköznapokon elüldögélt Szántó a sivár udvar vala-

melyik árnyékbaeső sarkában, egy rossz vödör tetején és pipáját szívogatta, vagy tisztogatta.

Kovakővel és acéllal csiholt szikrákat az égetett rongyra és azzal gyújtotta meg az uccán gyűjtött bagót.

A munkásbörzére is el-eljárogatott munkanélküli segélyért és az útközben összegyűjtött cigarettavégekből fedezte nagy dohány-szükségletét. Mert felesége nem adott pár garasából dohányra.

— Eleget elherdáltál! — volt az örökös nóta.

Jó a bagó is a pipában. Ha a füst a feje körül bodorodott, merengve nézett utána és az agyondolgozott, elfecsérelt évek terhét elfelejtette.

Vizet hordott a ház népének. De már az is nehezére esett. Szuszogott a vízhordástól. Beteg mája elnyomta lélekzetét.

— Már ezt sem birom, — tépelődött.

Elmaradt a munkabörzéről és a kútról is. Otthon üldögélt. Eltűnt az uccákról. Aztán lefeküdt. De már nagyon gyorsan szaporodott a víz a lábaiban. Haladt a dagadás fölfelé. Kínlódva ült fel az ágyon, hogy a borbély borotválhassa.

És egy őszeleji estén örökre lehunyta fáradt szemét.

* *
*

Délután kisütik a halottas kalácsot. A gyerekek örülnek a kisütött, ropogós fonott kalácsnak. Jóízűen esznek. Az evésről eddig mindenki elfeledkezett. Parázs osztozkodás folyik.

— Édesanyám, én is kérek! — Én is, én is!...

Éhesek és örülnek a falatnak. A gyermekek gyomra követel. A délután eszegetéssel telik el. Olykor egy-egy távoli rokon megy a ravatalhoz. Pár percig imádkozik, hümmög. És elmegy.

— Virrasztani nem jöhetek, — mondja az egyik csendesen.

Ahogy a sárgás őszi nap lemegy, lassan gyülekeznek a virrasztók. Többnyire öreg napszámosok, budárok, kisparasztok a szomszédságból. És feketés kartonruháikban a feleségeik, majdnem egyforma öregasszonyok. Csak az arcukra keményedett több, vagy kevesebb keserű vonásról lehet őket egymástól megkülönböztetni. Jönnek és a szenteltvíztartóból egymásután meghintik a halottat; letérdelnek, vagy csak állva keresztet vetnek. Beszélgetnek. Leülnek, törnek a foszlós fonottkalácsból.

A férfiakat pálinkával kínálják.

Néha felzendül egy-egy vallásos paraszti ének, melynek misztikuma mögött a ki nem élt, elherdált vágyak és örömök siratása zúg.

A gyerekek nyugtalanul alszanak a hátsó szobában. Ifjonti szendergésüket a halotti ének szomorúsága zavarja.

Ki éjfélig marad, ki hajnalig. Némelyik öreg ember becsíp az olcsó pálinkától és végeszakadatlan, hangosan mesél az elhunytról.

— . . . Mikor a szivaci út mellett kapáltunk . . . — mondja-mondja, bár alig figyel rá valaki.

A gyertyák lángja álmosítóan libeg. Az elhasznált levegő a szobában lenyomja a lángot. A gyertyafüst, az enyhe halottszag és az izzadt embertestek szaga furcsa keverékben párolog.

Lassan megvirrad. A virrasztók hazacsoszognak. Kijön mindenki az udvarra és egyszerre fellélegzenek.

A ház népe álmosan szédeleg a borongós reggelen. Schultz lefekszik. Már a második éjszaka nem aludt. Nem birja ezt a tétlen álmatlanságot.

— Julis, te is lefekhetnél — mondja. — Feri felesége hazament az este aludni, jól tette. Szegény öregünknek már úgyis mindegy.

Valamennyien ledőlnek ruhástól. Csak az öregasszony ül a folyosón egyedül és a fonnyadó, leveléthullajtó vadszőlőt nézi a ház előtt. Már nem sír. Megnyugodott.

Szántónén nem látszik meg a hatvan esztendő. Szelíd, valamikor szép arcán nem látszik meg a negyvenhároméví nehéz házasság. Szívósan, mozdulatlanul ül.

Ezután majd ő is megnyugodhat. Évente néhányszor kilátogat a temetőbe, pár szál virággal. Eltengődik, mint ahogy eddig is eltengődött. Kacsát, csirkét árul hetipiacokon, avval is keres egykét garast. Meg tarhonyát csinálgat másnak. Amig birja. A sarki, vastag kereskedő profitját növeli és polgári házak tarhonyakészletének szép sárga színe, az ő szakavatott, dolgos kezét dícséri. Egészen megöregszik és közben a kis öreg dorbézolásai felejtődnek. Elfelejti majd, hogy a gyerekeknek hányszor nem volt mit enniök és az öregnek sem volt cipője, mégis ott táncolt az asztalon hajnalig, míg a heti kereset futotta. Az az emlék marad csak meg, hogy milyen hetykén vágta félre a kalapját, ha megivott legalább egy félliter buckait és ilyenkor milyen szépen énekelt. És mosolygós anekdóták arról, hogy az öreg milyen kétségbeesetten ragaszkodott a pipájához, bár az orvos eltiltotta a dohányzástól. Betegen is ki-kiszökött az uccára, mikor a felesége nem látta, hogy bagót szedjen.

És egyszer majd az öregasszony is így elcsendesedik. Itt maradnak a szilaj kis unokák, akik értetlenül állnak most a ravatalnál, akik most is enni kérnek s akik egy jobb világ reménységei.

* *
*

Az udvar sarkában a gyerekek játszanak. Pista megtalálta egy farakás alatt az öreg elrejtett gyújtókészülékét.

— Nagymama, nézze, a! . . . — mutatja diadalmas ábrázattal.

Nagyanyó fáradtan felfigyel és elmosolyodik. Mit fel nem kutatnak ezek a gyerekek!

Asszonyok jönnek, akik csak most, a hetipiacon hallották, hogy az öreg meghalt. Később öregemberek, egykori részestársak és mulatópajtások. Mindig több és több ember között terjed el a halálhír. Csak annak az esetnek volt ilyen nagy híre, mikor az öreg elverte kis örökségét.

A déli melegség felkölti az alvókat. Ímmel-ámmal esznek valamit.

Délután három óra felé már gyülekeznek az emberek a temetésre. Jön a szomszéd szőlősgazda lompos felesége. Egy kis pincér is jön, aki pikoló korában mulatni látta az öreget. Ez a pincér mindig trágár vicceket mond, most is a gyülekezők között folytatja mondókáját.

— Azt mondja a pap a rabbinak . . . — de hangja elvesz a tereferében.

Lakatosok jönnek a szomszédságból.

Jönnek, már csak a templom és a temetés iránt érdeklődő nyugdíjasok. Ujdonságra éhes, hétköznapokból kizökkenni akaró öreg és fiatalasszonyok. Napszámosok, betonozók a város minden részéből, akik együtt dolgoztak az öreggel, huszonöt-harminc éven keresztül. Építőmunkások jönnek és egy cserepezőmester. Jön egy orrtövén rákos, halálbakészülő, zsugori nyugdíjas faklumpában. Az a hír járja felőle, hogy tízezreket rejteget a szalmazsákjában, de enni nem mer.

Azok jönnek legszámosabban, akik a haláltól remegnek és főgondjuk az elmúlás.

Az öregasszonyok szipognak, sírdogálnak. Maguk se tudják mit siratnak. Talán ezt a barna, vagy fekete koporsóba szürkülő értelmetlen külvárosi életüket siratgatják. Mint nagy élményt jelentő eseményre, gyülekeznek a temetésre.

Sovány, gunyorosszájú, fiatal pap száll le a fiakkerről. Bemegy a ravatalhoz. Elkezdi bent a szertartást. — —

Kihozzák az udvarra a koporsót. A pap fáradtan elmondja latin mondókáját. Öreg, kopasz parasztbácsi a kántor, rekedten énekbefog:

„Reszket minden tagom . . .“

Az asszonyok is belevágnak és mind erősebben süvít a tudatlanok halálfélelme.

Énekelnek a nyugdíjasok is és énekel az öregedő vastag fűszeres, aki ötven lánc jöldjét sajnálja itthagyni.

Az öreg Szántó egyetlen élő testvére, csontos öregasszony is énekel és sír. Megszokott nagyhangon felcsuklik. Siratja szürkén, semmisen emberi életét. Ha nem sírna, meg is szólnák érte.

Az öreg Szántóné nem sír. Keményen, feketén, hallgatagon áll és a pap szemébe néz. Most már nem sír. Elsírhatta minden

könnyét a kis öreg mellett. De megbocsájtott neki. Megszépült az öreg az emlékezésben. Minek bántsa a könnyeivel? Sose szerette életében a könnyeket. A két Szántó feleségestől, Schultz Julissal és a hét unoka egyszerűen, meghatottan állnak a szikár, csendes öregasszony mellett. Háború és józan kenyérharc megedzette őket. Sajnálják az öreget, de valami megkönnyebbülés is érezhető férfias magatartásukon: lassan elhullik a küzdelem felelőssége elől kitérő, mámorba menekülő régi nemzedék.

A siránkozás és az ének elhalkul. A koporsót a kocsiba teszik, főléje a kicsiny virágcsokrokat. Megindul a pap és a gyászmenet.

Az öregasszony túlnéz papon, életen.

— Gyerünk, anyám, — súgja halkan Ferenc.

Akik ráérnek, elkísérik a halottat. Az összegyülekezett nép nagy része dolga után siet.

Elviszik a kis uccából a szürke öreget és leteszik a homokos sárga földbe. Emlékül marad utána egy szegényes fejfa és éhesdolgos fiai és elevenszemű unokái: a Jaszi-bara sarának gyermekei.

Laták István

NÉHÁNY SZEMPONT A PARASZTADÓSSÁGOK RENDEZÉSÉHEZ

A parasztvédelmi törvény után jónehány évet váratott magára a „parasztadósságok rendezéséről szóló törvény". Hogy ez a valóságban milyen értékeket rejt magában, az csak akkor dől el, ha a kérdést a parasztság gazdasági helyzetének szempontjából vizsgáljuk.

A háború után világszerte elharapózott agrárkrízis 1925-ben érkezett el Jugoszláviába. A gazdasági bomlás azonban nálunk speciális helyzetünknél fogva talán még nagyobb méreteket öltött, mint más államokban. Mezőgazdaságunk meglehetősen elmaradt a a többi agrárországokéhoz viszonyítva. Ezt az agrárreform nem csak hogy nem orvosolta, hanem még inkább kihangsúlyozta. Az adó, vám, hitel, valuta és tarifa politikánk semmiképen nem járult hozzá a viszonyok megjavításához. A mezőgazdasági válság így 1925-től kezdve mindnagyobb méreteket öltött. Az ipari válság csak meggyorsította a krízis minden egyes mezőgazdasági ágra való átterjedését. Így az állattenyésztésben (különösen 1931—32-től) bor és gyümölcstermelésben, a selyemtermelésben stb.

A válság mindenek előtt az árak esésében mutatkozott. A Privilegizált Agrárbank 1934-es kimutatása szerint az 1929-es áraknak megfelelően ilyen helyzet alakult ki:

(Az 1929-es árakat 100-nak véve)

Termék	1931 I. félév	1931 II. félév	1932 I. félév	1932 II. félév	1933 I. félév	1933 II. félév	1934 negyedévenként			
Tojás . . .	58	64	40	50	44	49	38	25	34	45
Bácskai tengeri	44	40	42	44	32	33	28	38	41	31
Bácskai buza .	75	76	69	65	96	54	46	49	51	49

Ez a táblázat azonban csupán az árak nominális esését mutatja. Mert, hogy a mezőgazdasági termények árait milyen csapás érte, azt csak akkor láthatjuk, ha összehasonlítjuk, hogy a parasztnak mennyi terményt kellett eladnia a válság előtt és mennyit a válság után, hogy ugyanazt az ipari cikket megvegye. Az ipari cikkek árai is estek ugyan, de ez az áresés sohasem volt olyan nagymértékű és olyan rohamos, mint a mezőgazdasági termények eknél.

Az ipari és mezőgazdasági termények közötti árkülönbségek aránytalansága a Nemzeti Bank 1927—32 évekre szóló kimutatásából is látható.

(Az 1926-os évet 100-nak véve)

	mezőgazdasági termények	állattenyésztés	ásványi	ipari termékek
1927.	112.3	104.3	92.2	99.3
1928.	130.1	108.6	86.4	98.0
1929.	118.6	107.2	84.4	92.6
1930.	89.3	96.3	88.2	80.3
1931.	74.3	72.2	72.2	71.4
1932.	67.5	56.6	76.3	66.2

Míg a mezőgazdaságban a termékek árai 1928. óta 62.6, az állattenyésztésben 52.0, az ásványokban 10.1, az ipari termékekben pedig 31.8-al estek. Vagyis a mezőgazdasági termékek árai majdnem kétszer akkorát zuhantak, mint az ipari termékeké.

Az agrárválság egy fontos kísérő jelensége a kivitel csökkenése. A buza kivitele 1929-től 1934-ig 554.612 tonnáról 97.901 tonnára, a sertéskivitel 1927—34-ig 421.147 darabról 141.400 darabra esett. A P. A. B. 1934-es kimutatása. (Privilegizovana Agrarna Banka).

Mindezek a körülmények a parasztságot hihetetlen módon megsanyargatták. A „Mezőgazdasági Egyesületek Szövetsége" adatai szerint Dunabánságban 1 kat. holdon termelt buza termelési költségei 1934-ben 1168 dinárt tesznek ki, míg az összbevétel 920 dinár (!) A paraszt holdanként 248, métermázsánként 31 dinárt fizetett rá (!) Tengerinél a költség 1051, a bevétel 870 dinár. Ráfizetés 181 dinár.

Ezek az adatok világosan mutatják, honnan erednek a parasztadósságok. Jóllehet ezek az adósságok még az inflációs időkből származnak, a válság csak még megduplázta, vagy háromszorosára emelte azokat. A deflációban a dinár árfolyama kb. 100 % emelkedett, a mezőgazdasági termények árai estek, a termőföld ára

még jobban. A válság idején keletkezett parasztadósságok leginkább a személyi vagy családi szükségletek fedezéséből erednek. A P. A. B. adatai is ezt mutatják. Egy szávabánsági járásban az összadósság 18,383.724 dinár. Ebből mezőgazdasági felszerelésre csupán 2,181.575 dinárt költöttek, ami az összadósság *12 %-át* teszi ki. A vardari bánság egyik járásában az összadósság 2 %-át fordították gazdasági felszerelések vásárlására. Mire ment a többi pénz? Mindennapi szükségletek fedezésére: ruházatra, ételre stb. Ahogy szaporodtak a paraszt egyéb bajai, úgy szaporodott adóssága is. Így érték el a parasztadósságok a 7 milliárd dinárt. A mezőgazdasági válság idejében ez egy olyan reménytelen helyzetet jelent, amelyből a kisbirtok semmiféle mesterséges fogással ki nem vezethető. Még kibirhatatlanabbnak látszik ez az adósság akkor, ha számbavesszük az eladósodott parasztgazdaságok ökonomiai erejét. De, lehet-e beszélni egyáltaláaan ilyen ökonomiai erőről? A négyhektáros parasztgazdaságoknál aligha. Számítások alapján már régen megállapították, hogy a kisgazdaságoknak legalább 7 hektárral kellene rendelkezniök, hogy egyáltalában létezhessenek. (Természetesen ez a föld minősége szerint változik). Az eladósodott parasztbirtokok 27 %-ának nincs igás állatja, egy nagy hányadának pedig nincs elég. Nagyrészük még a legszükségesebb gazdasági eszközökkel sem rendelkezik, ha van, ezek kezdetleges, idejétmult, semmiképen sem versenyképes eszközök. Végül pedig a legtöbb parasztbirtokot túlterhelik a családtagok, akiknek nincsen más megélhetési forrásuk, akiket a város még nem szippantott fel, mint ipari munkásokat, a birtokon meg mint munkaerő feleslegesek. Az ily módon agyonterhelt parasztok 56 %-a a gyengén termő években képtelen rendesen ruházkodni, vagy ami még súlyosabb, képtelen élelmiszer szükségletét fedezni. Az állami bankok inkább hiteleztek a tehetősebb gazdáknak, ahol biztosítva látták pénzüket, a szegényebbek uzsora hitelekhez voltak kénytelenek folyamodni. A 20—30—40 %-os kamatokat szűkreszabott birtokuk természetesen nem birta ki és így egészen magátolértetődő volt, hogy 1931—32-ben parasztjaink már sem törleszteni, sem a kamatokat fizetni nem tudták.

Ebben az időben végrehajtók seregei lepték el a falvakat és tanyákat. Egymás után kerültek dobra a paraszt nadrágszíj-birtokok, sok helyütt az egyetlen féltveőrzött, táplálékot adó tehenet, vagy hízót hajtották el. A legtöbb esetben azonban csak a szegényes ingóságot árverezhették, mert más nem volt.

A parasztadósságok ilyetén elintézésének módszere nem vált be. A fennálló 7 milliárdos adósság vajmi kevéssel csökkent. A parasztság elégedetlensége azonban növekedett. Így született meg a „parasztvédelmi törvény". Ezzel azután törvényesítették és szentesítették a tényt, hogy a paraszt képtelen fizetni.

A „parasztvédelmi törvényt" mint ideiglenes rendszabályt léptették életbe és így a kérdés még mindig nem nyert megoldást, csak halasztást. Háromszor hosszabbították meg, mert hisz végleges

eredményt soha sem hozhatott. A paraszt azonban nem sokat törte a fejét az adósságon, mert hát ugyan törhette volna akármennyit, még sem fizethetett. Már 5 éve semmit sem törlesztett és így lassan az a meggyőződés érlelődött benne, hogy a fizetésekből már úgy sem lesz semmi.

A bankok és uzsorások nyugtalanul szemlélték, hogy mint válik általánossá ez a meggyőződés. Nyugtalanságuk mindenképen indokolt is volt, mert a fizetésképtelenség szentesítése után könnyen megtörténhetett volna mindenféle adósság törvényesen szentesített eltörlése is. A hangulat mindenesetre ilyen irányba mutatott. Ekkor, 1936-ban, mivel egyúttal jó termés is volt, született meg a szeptemberi törvény.

Hogy milyen orvoslást nyujthatott ez az adósságok krónikus kérdésében, megkiséreljük alább vázolni.

1. Mely adósságok esnek a törvény hatályán kívül?
   a) Olyan adósságok, melyek 1932. IV. 20. után keletkeztek;
   b) a 250 dináron aluli adósságok;
   c) közilletéki adósságok;
   d) árú-adósságok 500 dinárig 1931. X. 20.-tól, amennyiben nem változtatták át váltókövetelésekké;
   e) adósságok, melyekre háztáblázati fedezet van, vagy amelyek bűnügyi eredetűek;
   f) biztosító társulatoknak, árvaszékeknek, egyházaknak, kulturális és humanista egyesületeknek járó adósságok;
   g) adósságok oly hitelezőknél, akik szegényebbek az adósnál.

2. Milyen könnyítéseket hoz?

Ha a paraszt magánbankoknál tartozik, a régi adósságát a kamatokkal együtt 50%-kal csökkentik. (A kamatokat 1934. IV. 20.-ig számítva.) Ehhez azonban hozzá jön a legutolsó négy félévi teljes kamat, továbbá a végrehajtási költségek, különböző illetékek stb., úgy hogy végül is az adósság 75%-át ki kell fizetni. Ez a számtani csökkentés a valóságban nem így érvényesül. Ha a paraszt 1928-ban 1000 dinár adósságot akart kifizetni, 400 kg. búzát vagy 500 kg. tengerit kellett eladnia. 1936-ban az aratás utáni első három hónapban, hogy ugyanannyi adósságot fizethessen, 840 kg. búzát vagy 1000 kg. kukoricát kellett eladnia. Még ma is, amikor pedig a háborús spekuláció és a gyenge termés következtében a mezőgazdasági terméneyk árai aránylag erősen emelkedtek, 550 kg. búza vagy 1050 kg. tengeri szükséges ahhoz, hogy 1000 dinárnyi adósságot kifizethessen. Egy kicsit nehéz elhinni, hogy ez adósságmentesítés lenne, még hozzá anélkül, hogy a paraszt vásárlóereje bármilyen csorbítást is szenvedne. De még számtanilag sem helytálló a csökkentés, mert az utolsó terminusig (12 év) minden 1000 din. adósság után 750 din. kamatot kell fizetni.

Az állami bankoknak tartozó parasztok helyzete még rosszabb. Azok, akik 25.000 dinárig bármilyen összeggel tartoznak az államnak, 25-, legfeljebb 30 %-os csökkentést (egyénenkénti elbírálás szerint) kapnak. Az árú-adósságok csökkentésében nem részesülnek, de kapnak 12 éves, kamatmentes haladékot. Ide tartoznak azok is, akik földvásárlásbol kifolyólag adósodtak el, noha a föld ára azóta kb. 1/6-ára esett.

Az 1000, illetve 500 dináros adósságokat két részletben pontosan kitűzött határidőkön belül kell kifizetni és ha a paraszt egy részletet nem fizet, a hitelezőnek jogában áll bíróságilag követelni az egész összeget.

3. Hogyan áll a dolog a hitelezőkkel?

a) Az állam a bankoknak és hitelszövetkezeteknek a régi adósságok 75 %-át fizeti meg, ezenkívül a kamatokat, valamint minden költséget 1932. IV. 20.-tól 1936 IV. 20.-ig. A dinár vásárlóereje azonban 1929—1936-ig 110 %-al növekedett. A bankok kezében tehát ma 75·— dinár annyi, mint 1928-ban 157·50 dinár. A bankok ugyanakor, mikor a régi adósságoknál nominálisan minden 100 din. után 25·— dinárt vesztenek, a valóságban 57·50 dinárt nyernek.

b) A nagybirtokok követelése teljes egészében biztosítva van. Ha figyelembe vesszük a magas földárakat, melyeken abban az időben a földet eladták, világosan látszik hogy adósaikat jól megfizettették. Emellett a követelések két részletét egyszerre, 1936. XI. 15.-ig kellett kifizetni, a harmadik részletet pedig 1937. XI. 15.-én kapják meg.

c) Míg az előbbi törvény a magánhitelezőknek 1 %-os kamatot engedélyez, addig ez a mostani 3 %-ot állapít meg. Ha pedig a hitelező úgy látja, hogy adósa fizethet, joga van bíróságilag az egész tartozást követelni.

A parasztadósságok rendezéséről szóló törvény a múlt év november 15.-én lépett életbe. Ez annyit jelent, hogy a paraszt hamarosan megismerheti, ha ugyan eddig már nem ismerte meg saját tapasztalatai alapján, a törvény jó vagy rossz oldalait.

Hajdú Vilmos

BÁLINT GYÖRGY: JÉGTÁBLÁK, KÖNYVEK, KOLDÚSOK

Ma már nyilvánvaló, hogy Bálint György a Pesti Napló olvasóinak legjavával oly mély kapcsolatot teremtett, amilyenre csak kevés példa akad a magyar ujságírásban. Meghitt barátjává, sőt cinkosává tudja avatni az olvasót, akivel aztán együtt háborodik föl, együtt búsong, együtt retteg és együtt dacol e kegyetlen napok áradatában. Ma már azonban nyilvánvaló az is, hogy Bálint György publicisztikai munkásságának jelentősége túlnő egy napilap, de még magának az ujságírásnak a keretén is. E műfajban sikerült sajátos formát megalkotnia és rokonszenves egyéni-

ségét tisztán kifejező hangot kifejlesztenie, de ami a legfőbb: üditően új szellemet lopott be a magyar publicisztikába, ellenfeleit is lefegyverzőn, ízléssel és töretlen ötletességgel. Minden írása: bravúr; s csaknem minden írása társadalmi cselekedet is. Hiszen ez a nagy kultúráltságot és még nagyobb bátorságot igénylő munkálkodás sokunknak ád manapság kedvet és erőt, sőt példát is a szellemi magatartásra.

Mert ezekben az élet örök-friss áramába kapcsolódó írásokban (melyekben oly mesterien tömöríti és vegyiti Bálint a bölcseletet a lirával, de még a politikával is!) a legigazabban emberi — mert szociális és heroikus — lélek fénye csillog. Bálint György szellembéli rokonai kétségtelenül a legnagyobbak: Gide épúgy, mint az antik világ szellemóriásai. Írásainak legfőbb jellegzetessége ép a klasszikus világosság s a nemes egyszerűség, amely szinte észrevétlenül színesedik át s válik itt-ott lírává. Hangjának kicsengése azonban ennek ellenére is sokszor éles és messzireható. (Cselédek, 2 gangszter stb.) Viszont cikkeit leginkább az a művészi tökélyig fejlesztett kifejezésmód jellemzi, ami kevés és csöndes szóval is sokat mond és sokat sejtet.

E meghatóan tiszta könyvnek már az előszavából is annyira élesen rajzolódik ki Bálint György rokonszenves írói-emberi karaktere, hogy azt alább teljes egészében közöljük.

—s —ó.

Előszó helyett

„Harmincas vagyok és korszerűtlen. Nem mintha nem érteném ezt a kort, — ó nagyon is értem. Éppen ezért állok vele szemben, ezért tudom egyre kevésbé elfogadni. Azt hiszem, sokat vétkezem ellene — hála Istennek. Vannak törvényszékek, melyek előtt dicsőség vádlottnak lenni.

Nem hiszek abban, amiben ez a kor hisz, nem élvezem azt, amiért lelkesedik, nem vetem meg, amit elítél. Nem osztozom legfőbb erényében: a mult feltétlen tiszteletében. Nem volt még kor, mely ennyire lemondott volna önállóságáról, mely ennyire a múlt felé fordult volna, hogy létjogosultságát hagyományokkal igazolja. Lázas igyekezettel keres ősöket, hogy mitoszuk ködébe húzódva, űzze homályos játékait. Ősi mitoszok folytatójaként tetszeleg, hősi pózokban. Más korok is kerestek már támaszt a múltban, de nem így. A francia forradalmárok szívesen hivatkoztak Brutusra és Cassiusra, Napoleonnak Cézár volt a mintaképe, Petőfi Marat és Desmoulins utódának vallotta magát. De ők nem hátralépések igazolásához keresték e mintaképeket, hanem az előnyomulást tanulták tőlük. „Korunk hősei" azért tisztelik a múltat, mert csak a múlt segítségével tudnak tiszteletet szerezni maguknak. Nem tudok résztvenni e lelkes és népes tisztelet-olimpiászon. André Gide szavára gondolok, amit képzelt tanítványához intézett: „Akkor

követsz a leghívebben, ha elhagysz." Ezt a tanítást igyekszem mindig követni. Ez egyik főbűnöm a korral szemben.

De van még több is. Csak a legsúlyosabbat nmlítem: nem vagyok babonás. *Nem hiszem, hogy komoly bajokat kézrátevéssel, vagy kézfelemeléssel lehet gyógyítani.* Az olvasás híve vagyok és nem a ráolvasásé. Írtózom a varázsszavaktól. Szeretem az egyszerű, világos szövegeket. Nem szívesen törődöm bele, hogy bizonyos jelenségek egyelőre megmagyarázhatatlanok — és az utolsó percig tiltakozni fogok az ellen, hogy korunk nagy varázslói megmagyarázhatatlanná avassanak nagyon is egyszerű összefüggéseket. Felháborít az ok és okozat felcserélése, nem ismerem el, hogy a jobbra és balra ágazó utak egy célhoz vezetnek és soha semilyen inkvizíció előtt sem fogom kijelenteni, hogy a nap forog a föld körül.

Visszautasítom azt a kényelmes gondolkodást, mely ellentétes tartalmú politikai rendszereket egy kalap alá vesz, mert bizonyos módszereik hasonlítanak. Nem akarom most megnevezni a leggyakrabban „azonosított" politikai rendszereket, melyek a valóságban csak annyira azonosak, mint amennyire az asztal azonos a szamárral azon a címen, hogy mindkettőnek négy lába van.

Igen, korszerűtlen vagyok és nyilván sokszorosan szentségtörő. Nem veszek részt a nagy örömünnepeken — és gyászünnepségeimet is teljes magányban ülöm meg, egészen mást gyászolva, mint a többiek. Azt hiszik ezért, hogy tömeggyűlölő vagyok? Súlyos tévedés. A tömeggyűlölet, a „csorda" megvetése korunk egyik kardinális erénye. Sajnos, a tömeg egy része e pillanatban azokat követi, akik lenézik és csak fegyelmezésre és gyarmatosításra méltatják. Ez azonban nem változtatja meg érzéseimet a tömeg iránt. Nem gyűlölöm és nem tartom távol az „alacsony tömeget." Csak addig alacsony, míg parancsolóit tiszteli, amíg másban hisz, nem önmagában. Hatalmas teremtő erőket sejtek benne — ezek majd akkor bontakoznak ki, ha mer és tud hinni önmagában, ha nem a múlt folytatását, hanem a jövő megteremtését tartja feladatának.

Harmincas vagyok, nemzedékem lassanként „uralkodó" nemzedékké lép elő. Min uralkodik majd?. Valószínűleg csak magán, mint jólnevelt nemzedékhez illik. Alig van kapcsolatom ezzel a generációval. Az idősebb természetszerűen idegen tőlem — nem marad más számomra, csak a legújabb, a húszévesek légiója. Növekvő érdeklődéssel és féltéssel fordulok feléje. „Ifjúság, — bolondság" — szokták mondani. Aggódva lesem; tud-e még bolond lenni ez az ifjúság, tud-e még forrongani? Mernek-e még ezek a fiúk az apákkal harcolni, mint ahogy apáik merték, a maguk ifjúkorában? A mai harmincasok is harcoltak annakidején az apákkal, de csak azért, hogy a nagyapák és még régebbi ősök tekintélye mögé menekülhessenek. Hogy éreznek, mit akarnak a mai húszévesek? Megvallom, már csak ők érdekelnek. Múlt vasárnap fiatal túristákkal találkoztunk a hegyekben, egészen fiatal fiúkkal és

lányokkal. Szép és új dalokat énekeltek a szabadságról — és néhányat a régiekből, melyeket mi is énekeltünk valamikor. Pár percig keresztezték erdei utunkat és ezek nagyon szép, nagyon biztató percek voltak.

Egyébként jámboran, ártalmatlanná téve járok az emberek között. Középeurópai „közíró" vagyok 1937-ben, tehát a légynek sem tudok ártani, vagy használni. Gyakran sétálok magánosan a körútakon, kissé görnyedten, hátratett kézzel, lassan, majdnem ünnepélyesen. Ilyenkor úgy érzem magam, mintha nyugdíjban volnék — a közvélemény nyugalmazott lelkiismeretfurdalása. Egyelőre kevés reményem van, hogy újra hivatalba léphessek. Minthogy ezt sokan tudják, ezúton is közlöm, hogy mindaz, ami ma zajlik, jóváhagyásom és beleegyezésem nélkül történik és érte semmi néven nevezendő felelősséget nem vállalhatok."

A CUKORGYÁR, A RÉPATERMELŐ ÉS A FÖLDMÍVES

Egy bánáti szegényparaszt írását közöljük, amiben a vojvodinai földmívesek helyzetét rajzolja meg egyszerű, meggyőző képekben.

A petrovgrádi cukorgyár egy métermázsa cukorrépáért 22 dinár 15 parát fizet a termelőnek. Mennyi jut ebből a földmunkásnak, aki a répát megműveli?

A cukorrépát a termelők a termés egy negyed részéért adják ki a munkásnak. A földmunkás tehát 1 métermázsa cukorrépáért 5 dinár és 53 parát kap, míg 16 dinár 62 para a földtulajdonosé. De mennyi munka van egy hold cukorrépával? A paraszt kétszer mélyen felszántja a földet, tavasszal a répát elveti, ősszel a termést beszállítja kocsival a legközelebbi vasút- vagy hajóállomásra. Ezzel befejezte munkáját.

Más a dolga a szegény földmunkásnak. A munka legnagyobb, a haszon legkisebb része az övé. A cukorgyár a répát métermázsánként fizeti, tekintet nélkül arra, hogy 100 métermázsa cukorrépa egy holdon vagy félen termett. Azonban a földmunkásnak vagy szegényparasztnak ugyanannyi munkájába kerül egy hold répa megművelése akár 150, akár csak 50 métermázsa cukorrépa terem azon. Csak a szállítás körül van kevesebb munka. A földmunkás legalább háromszor kapálja a répát, ha az idő esős, akkor négyszer is. Egyszer kell egyelni és egyszer lefejelni. Egy hold répával egy személynek 40—45 napi munkája van, ha naponta 14 órát dolgozik. Nagyon ritka esetben, ha a nyár nagyon esős, 200 sőt 300 métermázsa répa is teremhet, de ez minden tiz évben egyszer történik meg. 150 métermázsa cukorrépa átlagtermést véve alapul, a mezőgazdasági munkás 45 nap alatt 829 dinárt keres.

Rosszabb termés esetén a földmunkás alig keresi meg a száraz kenyérre valót. Ilyen nyomorúságos keresetből kell családjával együtt tengődnie. Ha azután figyelembe vesszük, hogy ez a kereset csak nyáron van, akkor tisztában lehetünk azzal, hogy a földmunkás-család egész éven át éhezik.

Mig a nyári munka tart, a mezőgazdasági munkás kint a földön nem ehet száraz kenyérnél, hagymánál egyebet. Esténként ehetnek csak valami főtt ételt, de el lehet képzelni, hogy milyen étel az, ha egy négy-öt tagú család fél kilogramm zsírt fogyaszt el hetenként. Csak aki valaha csinálta, tudja elképzelni, hogy milyen nehéz például az egyelés. Egész nap görnyed, mászik az ember a földön, fáj a háta, dereka, feje szédül ettől a nehéz munkától. És még friss vizet sem ihat, csak azt, amit a nap a korsóban átmelegített.

Ebből a szenvedésből kiveszi részét a répatermelő szegényparasztság is. A szegényparaszt a cukorrépatermés felét kapja ugyan a gazdag parasztól, de ezért neki kell minden munkát elvégeznie.

De kik húznak akkor hasznot a répatermelésből? A cukorgyár 1 métermázsa répából 13—16 kilogramm cukrot termel. Ha a nyár száraz, akkor sokkal több kerül ki egy métermázsából, mert ebben az esetben kevesebb a víz és több a cukortartalom a répában. Tehát a száraz időjárás a gyárosnak nagyobb hasznot, a munkásnak pedig kevesebb keresetet biztosít. Egy kilogramm cukor előállítási költsége 2·50 dinár, az állami fogyasztási adó 8·50 dinár, a cukor piaci ára 14 dinár. Tehát ha a cukorgyár 14 kilogramm cukrot kap egy métermázsa répából és azt 14 dinárjával adja el, összesen 196 dinárt kap érte. Ebből az állam fogyasztási adó címén 119 dinárt kap. A termelési költség (ebbe bele van számítva: a répa ára, a gyári munkások bére, szén, épület, társadalmi átlagprofit stb.) 35 dinár. Tehát a fogyasztási adó és a termelési költség 1 métermázsa répa után 149 dinár. A cukorgyár így minden mázsa répa után még külön 47 dinárt keres.

A fentiekből kitűnik, hogy a részesedésben első helyen áll az állam, azután a gyár, majd pedig a gazdag paraszt. A földmunkás és a kisparaszt csak szenved, izzad, dolgozik és munkájáért még annyit sem kap, hogy félig-meddig ember módjára éljen. Így azután nem csoda, ha a szegényparasztság tökéletesen el van adósodva és a földmunkás úgyszólván éhhalálra van ítélve.

A cukorgyárak kartellben vannak, ők határozzák meg a répa és a cukor árát. Ha a répáért métermázsánként 22·15 dinár helyett 30—40 dinárt fizetnének, még akkor is nagy hasznot húznának. És ha a gyárosok szervezetten lépnek fel a répatermelőkkel és cukorfogyasztókkal szemben, úgy a szegényparasztság és földmunkásság is szervezetten védekezhet. Rajtunk más nem segít, segíjjünk mi magunkon.

Á. M.

A FALU ÉS A HÁBORÚ

(Beküldte egy földmíves munkatársunk)

A világháború előtti évben, egy vasárnapon ott álltunk a templom előtt és vártunk a misére. Ilyen alkalommal panaszolják el egymásnak a parasztok és földmunkások minden otthoni bajukat. Az egyik sok kesergés után felsóhajt: „Bárcsak adna az isten egy nagy háborút, hogy ez a sok nyomorgó elpusztulna, akik élve maradnának, legalább rendesen élhetnének." — Többen jóváhagyólag bólogattak erre s nem volt senkisem, aki ellene szólt volna valamit.

Nem telt bele egy év sem és kitört a világháború. Hogy mi volt a világháború valódi oka, azt sokan még ma sem tudják a falvakon. Igaznak fogadták el mindazt a hazugságot, amit a jegyző, bíró, tanító, kántor mesélt nekik az ellenségekről. Sokan az istenverésének tulajdonították. Így bünteti meg az emberek gonoszságát. Nem hallottak az imperializmusról, a német-angol érdekellentétekről, a háborúra uszító fegyvergyárakról. Éljenezték a háborút, mint ahogy éljenezte mindenki, amikor szalagos-bokrétás katona-felvonulásokban jelent meg előttük. Hogy később már nem lelkesedtek, hogy úgy a front borzalmai, mint az otthonlevők nyomorát nem látták valami dicsőséges áldozatnak, azt bizonyították az otthonbujkáló szökött bakák és a számtalan öncsonkítás, amit csak azért végeztek magukon, hogy a frontszolgálattól megszabaduljanak.

Milyen volt a parasztság helyzete a háború alatt? A gazdagabb parasztok felmentést kaptak azon a címen, hogy a gazdaságot valakinek vezetni kell, mert ha senkisem törődik ezzel, nem láthatják el élelemmel a katonaságot. Akiket ilyen kifogásokkal nem menthettek fel, kaptak sűrűn szabadságot, amit meg is érdemeltek, hiszen hadikölcsönöket jegyeztek és így lerótták a magukét a hazának.

A nagybirtokosok, akiknek pedig elsőrendű érdekük lett volna a harcvonalban küzdeni azért a földért, amit az ellenség veszélyeztetett, inkább otthon rendezgették a vidék ügyeit-bajait. Csak a háború végén sült ki, hogy ez a sok ügyes-bajos dolog „mellékesen" alapos haszonnal is járt.

Más volt a helyzetük a szegény parasztoknak, földmunkásoknak. Az első vonalakban harcoltak, legtöbbet szenvedtek, legtöbben estek áldozatul a pusztító háborúnak. Ők voltak azok, akik otthont, gyereket, asszonyt kenyérkereső nélkül hagyva véreztek és hullottak. A fronton napirenden voltak a büntetések: kikötés, pofozás, szidás (buta paraszt, bugris paraszt stb.) Hányszor hallottam a századparancsnoktól, hogy inkább pusztuljon el 10 ember, mint egy ló, mert embert ingyen lehet kapni, de a lóért fizetni kell.

Az itthonmaradt szegény parasztcsaládoknak sem volt jobb sorsuk. Éjjel-nappal dolgoztak, nélkülöztek, mert a termést elrekvirálták és sokszor még annyit sem hagytak meg, amennyi föltétlenül szükséges a család fenntartására. Dugdosták a termést nehogy

elvigyék, de ha a hatóságok megfogták, nemcsak hogy elkobozták a gabonát, hanem még szigorúan meg is büntették őket.

És milyen eredménnyel járt a véres önfeláldozás?

A frontról hazatért parasztok gazdaságukat félig, vagy egészen tönkretéve találták. Azon a vidéken, ahol a hadműveletek folytak, a parasztság földönfutó lett. Pedig a háború alapos ember- és pénzáldozatokba került. A tizenegy hadviselő állam hadikiadása 250 milliárd dollárt tett ki, az eredmény pedig: 10 millió halott, 19 millió sebesült, ezek közül 3 és fél millió rokkant, 9 millió árva, 5 millió hadiözvegy és 10 millió ház és otthonnélküli ember.

A háború a parasztságnak csak nagyobb nyomort, több adósságot és gyógyíthatatlan bajokat hozott. A városokban és falvakon nagy a nyomor és munkanélküliség. Nyögik a háborús adósságokat és fizetik az új háború előkészítésére szükséges pénzeket. A parasztok többsége mindezt most is természetesnek veszi, mint ahogy természetesnek vette azt, hogy ő harcol az otthonmaradt gazdag lógosokért. Pedid azt a hatalmas összeget, amelybe a régi és az új háború kerül, sokkal hasznosabb célokra is fel lehetne használni. Olcsó hitelt lehetne nyújtani a parasztságnak, egészséges lakóházakat, kórházakat, kultúrhelyiségeket lehetne építtetni a falun, vasútakkal és országutakkal köthetnék össze a falut a várossal.

Ma a helyzet az 1914. évre hasonlít. Diplomaták utaznak egyik országból a másikba és titkos tárgyalásokat folytatnak. Mindenütt lázasan fegyverkeznek és a hadiipar teljes erővel dolgozik. Németország és a körülötte csoportosuló többi fasiszta hatalom készítik a háborút. Mindenütt erős agitáció folyik a háborúért és a német fasizmus keze világszerte dolgozik. Nálunk, Vojvodinában a Kulturbundon keresztül toboroz magának híveket, közben a spanyol lázadó generálisokat is támogatja, hogy minél magasabbra élessze a háború tüzét.

Most az a kérdés, hogy mit hozhat egy új háború a parasztságnak? Ki lehet-e kerülni a háborút? A spanyol példa mutatja, hogy az új háború sokkal borzalmasabb lesz, mint az 1914—18-as. Most majd nemcsak a fronton harcoló katonák milliói mennek tönkre, hanem az otthonmaradt asszonyok is áldozatai lesznek a pusztító gyilkolásnak. A parasztságnak újabb adóterheket, nyomort és pusztulást hoz egy új háború. Pedig a háborút meg lehet akadályozni, mert ez csak a nép akaratától függ. Ezért mi, parasztok, ipari dolgozók és mindazok, akik a háború ellen vagyunk, hivatottak vagyunk arra, hogy egy újabb öldöklést megakadályozzunk. Harcolnunk kell a fasizmus ellen, mert a fasizmus az országon belül jogfosztást jelent, az országon kívül pedig háborút.

B. P.

A dialektika úgy a külső világ, mint az emberi gondolkodás általános mozgástörvényeinek tudománya.

Tamássy Pál:

ARATÁS

Csillogó kaszák suhogva vágják az aranyszínű buzakalászokat. Félcsupasz, vörösbarna munkáskarok ütemes lendületétől ritkul a tábla, hullik a rend. Mindenütt, amerre a szem ellát, aratócsapatok hajladoznak a forró nap alatt. A sugaras ég csillog a milliónyi apró porszemen, melyek a kasza süvítése nyomán táncolva emelkednek a nap felé. Valami komor ünnepélyesség ömlik el a tájon. Nehéz ősi robotok kísértenek, súlyosodnak a levegőben. Mindenütt hallgatás, csend, csak a munka zaja olvad össze ritmikusan zsongó halotti dallá a zizegve hulló kalászok fölött.

Volt idő, amikor ezt a nehéz munkát az aratók éneke tette vidámmá. Énekeltek a termést hozó, érett buzafejeknek, a „résznek", amely a téli betevő falatot biztosította. Így volt ez és ma is így volna, mert a műtrágya és más, modern eszközök használata a hozamot még jobban emelik. A buzát is nemesítették és pontosan megállapították, hogy milyen földbe milyen vetőmag való. A tehnika fejlődése tehát könnyebbé tenné az életet... Mi lett azonban időközben az emberrel, az aratómunkással?

Aki már foglalkozott közgazdasági kérdésekkel, annak nem kell magyarázni az elszegényedés törvényét, amely pontosan meghatározott fokozatok szerint lassan a tönk felé sodorja a kisipart, a kiskereskedelmet és kisbirtokot. A kisiparosnak tönkre kell mennie, mert a gépek, illetve a nagytőke kiszorítják a piacról, előbb-utóbb elveszti önállóságát és a legjobb esetben kénytelen bérmunkássá átvedleni, rosszabbik esetben azonban növeli a munkanélküliek seregét. Nem közgazdász, hanem költő — Shakespeare — állapította meg, hogy a „nagy hal elnyeli a kicsit" és ez nem csak az iparra és kereskedelemre, hanem a földmívelésre is érvényes.

A nagybirtokos kitarthat, várhat a termés eladásával, amíg jó ára lesz. Várhat tavaszig, ha kell évekig is. A törpebirtokos pár láncon aluli kisgazda termése azonban — ahogy mondani szokták — már előre „be van táblázva". Hitelbe vesz vetőmagot, ruhát, szerszámokat, sőt tavasszal már a sót és a petróleumot is úgy veszi a boltosnál, hogy „majd cséplés után fizetem". Cséplés után kénytelen a termésen minél hamarabb túladni, hogy a sürgető hitelezőknek fizethessen és a legégetőbb szükségleteit fedezhesse. A kínálat-kereslet vastörvénye szerint, ha nagy a kínálat, esnek az árak. Ilyen a helyzet cséplés után. A kisgazda mindig ilyenkor kénytelen eladni termését. Az agyonvárt aratás azután sohasem oldja meg a helyzetet. Örökös gondokkal küzdve nyúzza önmagát és nyúzza tenyérnyi földjét, míg egy nem várt betegség, vagy egy-két évi rossz termés kamatrabságba nem kergeti, amelyből már nincs menekvés és nem is olyan lassan, de annál biztosabban halad a tönk felé.

Ez a sorsa a törpebirtokosnak. A földmívesvédelmi törvény nem sokat segít rajta. Nagyjából megvédi ugyan az uzsorahiénáktól, megkönnyíti régi adósságainak törlesztését, de mit ér ez akkor, ha pénze most sincs és többé már senki sem hitelez neki? Ahogy a

kisiparos és a kiskereskedő bérmunkássá, úgy válik a törpebirtokos földnélküli mezei munkássá. A földmunkás helyzete még sokkal sivárabb az ipari munkásénál. A földmívelés iparosítása a földmunkások százezreit teszi feleslegessé. A szántó-vető-aratógépek kiszorítják a munkából az embert, akinek csak felügyelő szerep jut ezután. A föld gépekkel való művelését természetesan csak „zsíros" gazdák engedhetik meg maguknak. Az utóbbi években a munkanélküli földmunkások száma az iparosítás következtében olyan hajmeresztően megnövekedett, hogy törvényesen tiltották be az aratógépek kikölcsönzését és bérbeadását. Megvédte ez a földmunkásokat? A törvényt az erősek mindig kijátszhatják. A géptulajdonos bérbe adja gépét és ha a hatóság ezért felelősségre vonja egyszerűen számlával bizonyítja, hogy a gépet több gazda közösen megvette tőle.

Több helyen gép arat. A gép nem érez. Nem látja a termés életethozó erejét, nem érzi a munka fáradtsággal megszolgált eredményének bizakodást nyújtó érzését. A gép vág. És sokszor rossz helyen vág. Mert gépre még telik, de a szerencsétlenségek megelőzésére már nincs pénz. A gép hasznot hoz: nagyobb hasznot. És ebből az elgondolásból mindig kimarad az, hogy ugyanakkor kárt is okozhat — másoknak. A napokban egy pársoros hír jelent meg a napilapokban. A földbirtokos érzékenységét megbántani nem akaró tudósító szerint Sch. M. bácskai földbirtokos földjén szerencsétlenség történt. Az aratópép levágta egy béres két és féléves kislányának lábát és összeroncsolta kezét. „A szerencsétlenségért senkit sem terhel felelősség". Eddig és így a hír. A kórházban két és féléves, vézna gyerek fekszik összeroncsoltan és örökre nyomorékká téve. Nagy vérveszteségét vérátömlesztéssel próbálják pótolni. Az anya, egy szegény, portól piszkosarcú asszony, kezein a marokszedés nyomaival, sírástól üveges tekintettel vár az operációs terem ajtaja előtt és kétségbeesve meséli a történteket. „Kint arattunk a földön. Az uram béres és így nekem is ki kellett mennem markot szedni. A gyerekhez fogadtam egy hétéves kislányt, hogy vigyázzon rá, de a gazda elküldte disznót őrizni. Pedig én fogadtam és én is fizettem. A kicsi őrizetlenül maradt és így elbotorkálhatott a buzatáblába. Nem tudom hogy történhetett, de azt hiszem, hogy a gazda, aki a gépet vezette elszúnyokált, vagy félre nézett és így a gép kaszakései buza helyett a lányom kezét-lábát vágták le. Az uram, amikor látta, hogy mi történt felkapta a vasvillát, hogy agyoncsapja vele a gazdát, de visszatartották. A csendőrök azt mondták, hogy pereljem be, de mondják mit pereljek? A kislányom kezét-lábát senki sem adhatja vissza!"

Így néz ki ma közelről a mindenkinek életethozó „aratás", víg kurjongatás, nótaszó helyett az aratógépek zakatolása vagy a kis rész miatt elégedetlen aratómunkások fojtott morgása hallik. Napirenden vannak a sztrájkok és itt-ott megfesti a búza aranyszínét a kicsorduló vér.

IFJÚSÁG, TI VAGYTOK A JÖVŐ!

Az öregek megbotránkozott fejcsóválással, a fiatalok harcias ökölengetéssel emlegetik egyre gyakrabban a generációs harcot. Vannak, akik ebben látják minden bajnak az okát, páthosszal és lirai ömlengéssel éneklik meg, tanulmányokban igyekeznek kimeríteni a legkisebb részletkérdést is és végeredményben valami visszatérő rezignáltsággal belenyugszanak a változhatatlanba: a kérdés ma megoldhatatlanabb, mint valaha.

Itt-ott mutatkozik ugyan valami megoldási lehetőség. A Fidzsi-szigetek ifjai minden erkölcsi gátlás nélkül felfalják elődjeiket. Kissé drasztikus a megoldás, de gyökeres. Egy a szomorú: nem mindenütt alkalmazható. Valóban: kár lenne az öreg Anatole France, vagy mondjuk Freud professzor jólfejlett koponyáját köcsögnek használni. Mifelénk Európában, jobbadán csak „Jugendbewegung" zászlókra írják fel „Halál az öregekre" jelszót, amivel is önmarcangoló szégyenkedésbe remélik kergetni a negyvenéveseket, hogy meg mertek öregedni. Érdekes, hogy ezt azok az ifjak teszik, akik elgondolásaikban, tetteikben vénebbek a halálraítélt öregeknél.

Az idősebb generáció kényelmesebb módszereket választott. Bírák módjára — amint újabban nagyon divatos — a vádlottat meg sem hallgatják, egyszerűen elítélik. Vannak jóindulatú öregek is, akik mosolygós magabiztonsággal és egy nagy adag felsőbbrendűséggel jelentik ki, hogy az egész csak fiatalos hév: az ifjúság örök hibája. Emellett azonban és valószínűleg azért, hogy ezt a „hibát" némikép ellensúlyozzák, szüntelenül az ifjúság nevében beszélnek, vagy éppen az ifjúságot beszéltetik, úgy valahogy, ahogy a halottat szokás beszéltetni.

* *
*

A három utolsó generáció ifjúságának életéből:

A háború előtt a fiatalság életet jelentett,
a háborúban halált,
ma: nyomort és kilátástalanságot.

A mi időnket a technika csodás korszakának szokás nevezni. Valamikor ilyen csodáktól várták az emberiség második aranykorát, amikor is a gépek dolgoznak majd az ember helyett. „Ha — álmodá Aristoteles, az ókor legnagyobb gondolkodója — minden szerszám parancsszóra, vagy előre megsejtve elvégezné a maga teendőjét, miként Daedalus műremekei maguktól mozogtak, avagy miként Hephaistos háromlábjai önszántukból végezték a szent munkát, ha a takácshajócskák így maguktól szőnének, akkor nem volna szükség a mesternek segédre, az úrnak rabszolgára". És ezzel szemben mi a valóság? Korgó gyomorral, lerongyolódva ácsorognak a fiatalok légiói az élet tömött kirakatai előtt, fedél nélkül akkor, amikor szinte napok alatt építenek felhőkarcoló piramisokat, éhesen, amikor hajórakományszám süllyesztik el az élelmiszereket, hidegtől kínzottan, amikor hatalmas szénbányák és

naftaforrások öntik magukból a tüzelőanyagot. És azoknak a fiataloknak, akik minden pillanatban meggyőződhetnek arról, hogy a technika, a gépek csodái milyen lehetőségeket nyújtanak, odadobják az önigazoló jelszót: a gépek az okai mindennek!

Ki hiszi ezt?! Az, akinek csak egy kis köze is van a gépekhez, — nem. Az, aki maga tapasztalta, hogy egy kerékpáron sokkal kényelmesebben és sokkal kevesebb fáradtsággal haladhat, mint gyalog, az, aki saját kezeivel, egy kis késsel és egy pár szabályzókerék forgatásával hajszálpontos tengelyt farag a formátlan acéltömbből: nem. A való az, hogy a mai fiatalság már látja: a gépek nagyon egyoldalú szolgálatot tesznek, annak szolgálnak, akinek a birtokát képezik. És jaj annak, aki nem birtokol, aki kívülreked. Az nem csak embernek, de élettelen mechanizmusnak is szolgál. És ezért soha se haragudjanak rá, hogy a hibát nem a gépekben, hanem a gépek mögött az emberekben látja. Sose nehezteljenek azok az öregek, akik felelőtlen összehasonlításokat tesznek, saját fiatalságuk és a mai között, hogy észrevettük: a mi világunk úgy hasonlít az öregekéhez, mint egy repülő óriás az omnibuszhoz. A megdöbbentő csak az, hogy a vezető maradt a régi. Arra se csóválják meg fejüket a jó öregek, ha iskoláinkban áramvonalas autók, ötszáz kilométeres sebességgel rohanó repülőgépek, öttonnás repülőbombák, torpedók és tankok civilizációt terjesztő működése idején Nagy Lajosok, Corvinok és XIV Lajos őskori hatalmasok helyett Royal-Dutch, Schneider-Creusot, Krupp, Ford és más nagyhatalmakról szeretnénk hallani.

És mit akarunk még? Egyszerűen: jóllakni, szeretni, teremteni — élni akarunk.

* *
*

Az ifjúság nyomorának és munkanélküliségének tragikumához még egy szentimentális faktor is járul: önálló társadalmi tényezőként akar szerepelni.

Az ifjúság egy egyetemistákáól és intellektuelekből álló frakciója minden időben hangoztatta az „ifjúság követelményeit".

A főiskolai hallgató jóval a húsz után is iskolapadban ül még. Ez idő alatt nem kapcsolódik be a termelés folyamatába, anyagilag nem független. Ahelyett, hogy családfentartó lenne, a családja tartja el. Parazitának érzi magát. Még nem „ember". Külön osztályba tartozónak érzi magát, az öregekkel szemben más érdekeket képviselőnek. Innen a türelmetlensége. Ennek a beállítottságnak hű kifejezője a még 1931-ben megtartott Jugendbewegung összejövetelei. Tizezer ifjú gyűlt össze a következő egybehívó levélre: „Az ifjúság az öregek számára csak mellékszerepet játszik, a közéletből ki van zárva, passzív életmódra ítélve, mely tanulásból és társadalmi vegetálásból áll. Az ifjúság végre önmagára talált, maga akarja életét kiépíteni, *önálló társadalmi tényezőként akar szerepelni.*"

Ezzel szemben az ifjúmunkásnál az osztálytudat dominál a generációs különbségek érzete helyett. Alighogy felcseperedik, befogják a termelés taposómalmába, miben sem különbözik az „öregektől." Minden átmenet nélkül „ember" lesz a gyermekből.

A munkanélküliség nyomora egy táborba hajtja a tanult és tanulatlan munkanélküli fiatalokat. A nyomor ugyanaz: ha diplomás, ha diplomanélküli.

* *
*

Nem lesz érdektelen egy futó pillantást vetni a fasiszta államok ifjúságára. A tudatlanság, a nyomor és a társadalmi éretlenség következtében szabad prédája a fasiszta törekvéseknek. A fasizmus okosan kijátszotta a generációs harcot a maga javára. Megteremtette a többi mellé az „ifjúság mítoszát". Kihasználta a fiatalok áldozatkészségét, bátorságát, halálmegvetését. Áldozatul dobta oda önző érdekeinek.

Mit kaptak azok a fiatalok, akiknek a nevében készítették elő és akiknek a segítségével, véráldozatával hajtották végre puccsaikat?

„Egy idő óta a legmélyebb ponton állunk. Megállapíthatjuk, hogy mélyebbre nem juthatunk, ez már lehetetlen volna. Ha a társadalom nivellálódik, mélyebb életstandard felé halad." Írja az egyik fasiszta bölcs. — „Erős emberiségre van szükségünk, aszkétákra és hősökre, amilyeneket ma még elképzelni sem tudunk." Tehát organizálni kell, nevelni kell. A nyomort katonai alakulatokba organizálják, az ifjúságot a gyilkolás és a gyűlölet hitére nevelik. Munkatáborok létesültek távol a mételyező várostól, ahol az ifjúság a munka nemesítő hatásával ismerkedhetik meg 50 para napszám mellett s a tanuló ifjúság, az intellektuel típusa helyett a katona típusát kapta eszményképnek.

Az építő munka, a tudás, a jólét helyett a hangyaboly világtalan, ösztönös robotélete.

* *
*

A kilátástalan mában egyre gyakrabban vetődik fel a kérdés: hol van itt a jövő? A világesemények forgatagában itt-ott felcsillan a megoldás, a szabadság és a demokrácia államaiban már útjukra indultak azok az erők, amelyek világszerte biztosítani igyekszenek az ifjúság élethez való jogát, teremtőerejének szabad kifejlését, a jövőt.

Szeles Tibor

Nem okos és bölcs ember vagy, hanem aljas áruló, ha elfelejtkezel róla, hogy ki vagy és mi a kötelességed! (Veres Péter földmunkásíró jeligéje.)

*

Ne félj a tudatlanságtól, hanem félj az áltudománytól. Belőle ered minden rossz a világon. (*Tolsztoj.*)

Az új Mexicó

Nem csak Európának van megoldatlan spanyol kérdése. Északamerika déli részein, Mexicóban is földért és szabadságért küzd a spanyol nép jelentékeny része. A külömbség talán csak az, hogy Mexicó parasztjai az évszázadok folyamán több harcot vívtak és több sikert értek el, mint európai testvéreik.

Bár Mexicó területe kb. nyolcszor akkora, mint Jugoszláviáé, kedvezőtlen éghajlati viszonyai folytán lakósainak száma nem haladja meg Jugoszlávia lakósságát. Mexicó elsősorban agrár-állam, mivel a lakósok 90 %-a mezőgazdaságból él. Főterményei: kukorica, buza, árpa, rizs, dohány, kakaó, — gyümölcsei minőségileg pedig elsők a világon. Az ország területének kétharmad részét mezőgazdaságra rendezték be.

Dacára annak, hogy csaknem az egész nép földmüvelésből él, a megművelhető terület 60 %-a, kb. 10.000 nagybirtokos kezén van, akik közül a 100 legnagyobb, Jugoszláviánál nagyobb földterület felett rendelkezik. A helyzet tükörképeként a másik oldalon a néhány kapás indiók milliói állnak.

Mexicó legnagyobb földbirtokosa a katolikus egyház, amely 300 évi spanyol gyarmati uralom alatt az összes földbirtokok 4/5 részét magának kaparintotta meg és az ország legnagyobb gazdasági és politikai tényezőjévé vált. Az indiók milliói évszázadokon keresztül szolgáltattak tizedet és dézsmát az egyháznak, mígnem 1810-ben fellázadtak. A felkelést azonban leverték. Csak tiz év után, a mexicói köztársaság kikiáltásakor mutatkozott némi *remény* az indiók embertelen kihasználásának megszüntetésére. A köztársaság azonban az idegen elnyomók helyett új, hazai elnyomókat hozott s bár az egyház előjogait némileg megnyirbálta, vezető pozíciójából nem tudta kiszorítani. Az első összecsapásra az egyház puccs-szervezései nyujtottak alkalmat: 1827-ben bezárták a kolostorokat és kiüldözték a szerzeteseket. De az egyház nem nyugodott: háborút szított az Egyesült Allamok és Mexicó között, amely háború Mexicót területe felétől fosztotta meg és óriási kiadásokba kergette. Más fedezék híján a kormány az egyház lefoglalt birtokait tábláztatta be.

Az ötvenes években gazdasági és pénzügyi összeomlás fenyegette a háborúból lábadozó országot. A liberálisok kormánya törvényt hozott az egyházi birtokok felosztására, megszüntette a katolikus egyház állami egyházként való szereplését, — mire a mexicói katolikus egyház feje átokkal fenyegette meg mindazokat, akik az új alkotmányt elismerik. De a demokratikus átalakulás folyamatát ezzel már nem lehetett megállítani: 1859-ben egymást követik a szabadelvű törvényújítások: az egyház elválasztása az államtól, az összes vallások egyenjogúsága, a férji és női szerzetek betiltása, a polgári házasság bevezetése. Az újítások végre-

hajtását az egyház felé engedékeny kormányok azonban sokszor elszabotálták. A harminc évig diktátorként uralkodó Diaz lassan az egyház és a külföldi tőke kezére juttatja az ország gazdaságát. Ismét az egyház a legnagyobb földbirtokos és ismét aktuállissá válik a „Tierra i Libertad!" jelszó.

1910-ben, Diaz bukása után, újból forrong Mexicó. „Földet és Szabadságot!" — hirdetik a zászlók. A siker azonban egész Carranza megjelenéséig várat magára. Az 1917-es alkotmány felujította az ötvenes évek liberális eszméit, sőt tovább ment, amennyiben az egyházat alárendelte az államnak. De Carranza kormányzása már eltér törvényhozói munkálkodásától: hajlik az egyházzal való kiegyezésre, amely hajlandóságát az alkotmányos rendelkezések semmibevevésével is mutatja. — A nagybirtokok felosztására ismét nem kerül sor.

Calles elnök jövetele mozdítja ki holtpontjából az évszázadok óta húzódó agrárkérdést. Radikális fellépésével egykettőre szembekerül az Egyesült Államokkal s mikor okulva a multakon, veszedelmesnek találta az ilyen hatalmas ellenfelet, új irányt vesz és lendületet ad az egyház elleni küzdelemnek. Megtiltja az alkotmánynak az egyház által való kritizálását, kisajátítja az összes templomokat, kolostorokat, iskolákat, plébániákat. Erélyes fellépése egyházi körökben óriási izgalmat kelt. A klérus sztrájkba lép, a püspök megtiltja a lelkészeknek az istentiszteletek celebrálását. A gyermekeket a szakszervezetekben keresztelik, az ifjakat ott esketik a szakszervezeti funkcionáriusok.

Világszerte óriási szenzációt idézett elő az események ilyen menete. Az egyház egész aparátusával hirdette a szent háborút a földosztók ellen. Nagyhatalmú tényezők kapcsolódtak be. Az amerikai financ-tőke sem kockáztathatta, hogy a mexicói parasztok földhöz jussanak, ő pedig ezáltal olcsó munkaerőt veszítsen. A két hatalmas erő összemüködése megállította a megindult földosztást. Portes Gil békét kötött az egyházzal, visszajuttatta javai birtokába, visszaengedte a magasrangú emigránsokat és az összes függő kérdések az egyház javára döntettek el. Ilyen körülmények között köszönt be a világkrízis.

A világkrízis feleslegessé tette az amerikai financ-tőke számára a mexicói munkaerőt. Az Egyesült Államokban is sok a munkanélküli. Wallstreet nyomása megenyhült. A válság fokozta a parasztság nyomorát, halaszthatatlanná tette a földosztást, az újabb forradalom veszedelmesen közeledett. A kormány ismét az egyház birtokaihoz nyúl, mivel ezen a vonalon számíthat leginkább a tömegek támogatására.

A nemzeti forradalmi párt demokrata, fasiszta-ellenes programját a középkor és feudalizmus elleni kíméletlen harc jellemzi. Mexicó polgári-demokrata jellegű átalakulása most van folyamatban. A nemzeti demokrata párt mindenben a dolgozók érdekeit képviseli. Külpolitikailag szöges ellentétben áll az egyházon kívül

az Egyesült Államokkal is. Kormánya, az első perctől kezdve támogatást nyújt a fasiszta lázadók ellen küzdő spanyol népfrontkormánynak és a spanyol népnek, amelyhez nem csak a politikai célkitűzések azonossága fűzi, hanem az évszázadok óta egy ellenség ellen küzdők azonos sorsból fakadó bajtársi és testvéri érzése is.

M. C.

Kina

Kina 11,000.000 km² területével és 450,000.000 lakósával a világ legnagyobb országai közé tartozik. Hatalmas területén az emberiség egynegyede lakik és határai közt kényelmesen elférne egész Európa. Kinának 5000 éves történelmi multja van, népe nagy gondolkodókat és feltalálókat adott a világnak. Az iránytűt már Kr. e. 2000 évvel ismerték. a puskaport sokkal előbb feltalálták és használták, mint Európában. Kr. u. a második évszázadban már használják a papírt, a XI. században a könyveket különálló, szedhető betűkkel nyomtatják. A kinai világszerte híres szorgalmáról, kitartó munkájáról és igénytelenségéről. Mégis, mindezen tulajdonságok ellenére, Kina ma egyike a legelmaradottabb országoknak.

Kina agrárállam, de területének csak 10 százaléka megmunkált föld és ez is évről-évre csökken az öntözési rendszer megsemmisülése folytán. A folyók szabálytalan árja a termékeny mezőket mocsarakká változtatja. A hatalmas áradások minden évben óriási károkat okoznak, melynek következtében milliós tömegek halnak éhen.

Kina természeti gazdagságának csak jelentéktelen részét használják ki. Szénkészletét 950 milliárd tonnára becsülik, de évente csak 28 millió tonnát bányásznak. Vasérc készlete kb. 1 milliárd tonna, a kibányászott mennyiség azonban nem tesz ki többet 2,500.000 tonnánál. Gazdasági hátramaradottságára világít rá az is, hogy a pamutszálak 80 százalékát, a nyersselyem 40 százalékát kézi szövőszéken dolgozzák fel. Kina nyersanyagokban való gazdagsága ellenére jelentéktelen szerepet játszik a világiparban.

Kőszén termelése	a	világtermelés	0·6	százaléka
Vasérc	„	„	6·4	„
Rézérc	„	„	0·22	„
Öntöttvas	„	„	0.35	„
Ólomérc	„	„	0.10	„
Cink	„	„	5.0	„
Nyersselyem	„	„	15·0	százalékát teszi csak ki.

E visszamaradottság okait Kina fejletlen termelőerőiben kell keresni. Itt az ipari termelés nem fejlődött ki magából az árútermelésből, mint Európában. Nem volt európai értelemben vett feudalizmusa sem. Kinában régi időktől fogva létezett a mandarinok

intézménye, amely eleinte a folytonosan áradó folyók szabályozási munkálatait volt hívatva irányítani. Idővel ez a tanult réteg olyan nagy hatalomra tett szert, mint Ó-Egyptomban a papság. Így alakul ki Kinában egy speciális „bürokrata-feudalizmus", mely az állam ügyeit teljesen kezébe veszi és a maga érdekei szerint irányítja.

Ez a bürokrata apparátus kasztszerű megcsontosodásával minden fejlődésnek akadályozójává válik, csakhogy uralmát megtarthassa. Így akadályozza meg a polgárosulás folyamatát is és Kina csak a legújabb időkben ismerkedik meg az imperialista nagyhatalmakon keresztül a modern kapitalizmussal. A terjeszkedő nagyhatalmak oltották be mesterségesen az évszázadok óta alvó óriásbirodalom testébe.

A császári dinasztia bukása után kis fellendülés volt észlelhető az ipari termelés terén. A császárság megbuktatása az idegen hatalmak érdeke is volt, mert a régi uralmi formák kereteinek szétrobbantásával a jobbágyi sorshoz hasonló rabságban sínylődő kinai parasztság felszabadul, földhöz és termelőeszközökhöz jut, mindezek következményeképen pedig nagyobb fogyasztóerőt képvisel. Így finanszirozta pl. Japán a Tun-Min-Hui pártot. Ez a párt képezte magvát a dinasztiát megdöntő szabadságmozgalomnak, melyet Szun-Jat-Szen tett hatalmas politikai tényezővé. Ez az első nekilendülés azonban csakhamar megállt, mert a győző népmozgalom nem tudta kihasználni elért eredményeit.

Szun-Jat-Szen szabadszellemű programja, melyet kifejezésre juttatott a „Nemzeti Forradalmi Párt"-on (a későbbi Kuomintangon) keresztül, elég jó volt arra, hogy az ország demokratikus erőit maga köré gyűjtse, de ő maga nem ismerte fel tisztán az osztályok bonyolult viszonyát és így nem volt képes arra, hogy alapos változást idézzen elő sem a közigazgatás, sem pedig a gazdasági fejlődés terén. De annál jobban kihasználta ezt a győzelmet az idegen tőke. A piac kibővült, a vásárlóképesség erősödött és a korábbi boxer-lázadás következményeképen Kinára erőszakolt szerződéseket kihasználva, északon hatalmas gyárakat állított fel, elnyomva ezzel az alig fejlődésnek indult kinai nemzeti iparosodást. Szun-Jat-Szen Oroszország felé fordul, igyekszik követni annak gazdasági politikáját és ugyanúgy tervbeveszi a hadsereg átszervezését is a vörös hadsereg mintájára.

A földbirtokosok természetesen nem jó szemmel nézik Szun-Jat-Szen munkáját. És amikor a földbirtokok felosztására kerül a sor, magában a pártban, a Kuomintangban indítják meg ellene a harcot. Éttől kezdve folytonos belső forrongások, lázadások, sztrájkok, fegyveres felkelések rázzák meg Kinát. A földreform által földhözjutott parasztság (a földosztás csak Dél-Kinára szorítkozott) az idegen tőke nyomása folytán mind jobban tönkre megy és ezzel párhuzamosan elégedetlensége egyre nő. A gyarmati viszonyok között dolgozó újdonsült munkásréteg bérharcokat kezd.

Ekkor már Kina egész gazdasága idegen tőkések kezén van. A legfontosabb gyárak az övéké, ők ellenőrzik a vasútvonalakat, a a légi és vizi közlekedést, kezükben tartják és irányítják az ország pénzügyeit hatalmas bankkölcsönök révén, övéké a vám- és sómonopólium, megsemmisítik a legrégibb mezőgazdasági ágakat, a tea- és eperfa termelést, mint érdekeikkel ellentétben állókat, stb.

Az idegen tőke beözönlése ellen a kinai nép már kezdettől fogva harcolt. Elégedetlensége első ízben 1900-ban tört ki a boxerlázadás néven ismert felkelésben. Ezt a felkelést az amerikai, orosz, angol, japán csapatok együttes erővel fojtották vérbe. A győzők nehéz feltételeket szabtak: Kinának több száz millió hadisarcot kellett fizetnie, az idegenek saját katonaságukkal védhették meg városrészeiket, különböző gazdasági előnyöket csikartak ki, egész városokat és ipartelepeket szereztek meg. Kina félgyarmati helyzete mind nyilvánvalóbbá válik.

A világháború után Kina a győztes csoportokhoz tartozva, abban reménykedett, hogy az 1900-ban rákényszerített szerződéseket megszüntetik. Egyedül az időközben megváltozott Oroszország semmisítette meg a szégyenletes szerződések reáeső részét. A versaillesi szerződésben azokat a kinai területeket, amelyeket a németek tartottak megszállva, Japánnak ítélték oda mindazokkal az előjogokkal egyetemben, amelyeket a németek élveztek azelőtt.

A versaillesi szerződés nagy elégedetlenséget keltett a kinai népben. Ellenezték a szerződés aláírását, a pekingi jogászok kihirdették a sztrájkot és megkezdődött a japán árúk bojkottálása. A japán-kinai kereskedelmi forgalom 40 százalékkal esett, a pekingi kormány engedve a néphangulatnak, megtagadta a szerződés aláírását. A nemzeti felszabadulás mozgalma mind nagyobb méreteket öltött. És épp akkor, amikor a legnagyobb szükség lett volna egy erélyes vezető kézre, meghalt Szun-Jat-Szen (1923). Az általa alakított kantoni kormány élére Csang-Kai-Sek került. Egy ideig még folytatja elődje politikáját, harcot indít a japán imperializmus szolgálatában álló pekingi kormány ellen és ebben sikereket is ér el, de amikor már-már véglegesnek látszik a megkínzott nép felszabadulása, az egész mozgalmat elárulja és az imperializmus szolgálatába áll. Minden züllésnek indul. A Koumintang teljesen a reakció kezébe kerül és egyenesen népellenes ténykedést fejt ki.

Kina dolgozó népéből még az árulás ellenére sem veszett ki a harci kedv. Most már nem csak a külső, hanem a belső hatalmak ellen is folytatja a küzdelmet. 1927 április havában Kantonban általános sztrájk tört ki. A kinai munkások ezrei veszik körül a várost és elvágnak minden összeköttetést. A sztrájk futótűzként terjed és átcsap a tengerészek soraiba is, úgy hogy Délkina kereskedelmi forgalma csaknem teljesen megbénul. A pekingi kormány idegen segítséggel valóságos háborút indít a sztrájk letörésére. Rettenetes vérengzések, uccai harcok árán sikerül a büntető expedició. Kantonban és környékén eltakarítatlan hullahegyek bűz-

lenek, mindenfelé menekülők bujdosnak. A munkásság egy nagy része Kantontól kb. 800—1000 km.-re fekvő kis tengerparti tartományba vonul, ahol megalakítja az első kinai munkás-paraszt köztársaságot. A későbbi lázadások menekültjei mind csatlakoznak hozzájuk és ők mennek a Fukien tartományban megmozdult parasztság segítségére is. Ez a 40 milliós tartomány csakhamar fel is szabadul az idegen imperializmus és a reakciós Kuómintang elnyomása alól. Helyzeténél fogva azonban, — mivel túl közel van a tengerparthoz, — ki van téve a körülzárás veszélyének és így a néphadsereg tovább vonul a szárazföld belseje felé. Ez a hadsereg azonban már százezrekre rúg, mindenütt nagy csapatokban csatlakozik hozzá a nép. Útközben elfoglalja a 60 milliós Szecsuan nevű középkinai tartományt, majd Szenszi és Szanszi tartományokat. A Kuomintang Csang-Kai-Sekkel az élén hadjáratot indit ellenük. Minden egyes vállalkozása azonban kudarcba fúl, nem képes megakadályozni a néphadsereg munkáját, mely eddig már mintegy 120—140 milliós tömegnek adta vissza szabadságát. A felszabadult tartományokban tökéletes demokráciát vezettek be. Likvidálták a nagybirtokot és adakozásokkal milliókat gyüjtve össze, lassan kiszorítják az iparból az idegen tőkét. A régi írásmódot elhagyták és latin betűket használnak, különböző kulturális intézményeket létesítettek, hogy megkönnyítsék a nép tanulását.

Japán természetesen igyekszik Kinát megmenteni a „vörös veszedelemtől". Ezzel az ürüggyel foglalja el Mandzsuriát és mind mélyebbre hatol Csahar és Dzsehol tartományokba. Ezt használja fel imperialista törekvéseinek eltakargatására és ennek leple alatt szeretné egész Kinát gyarmatává tenni. Szerencsére a kinai népben egyre jobban érlelődik a nemzeti öntudat, ami újabban már a központi kormány politikájában is kifejezést nyer. A közvélemény nyomása alatt megindultak a nemzeti egységet megteremteni célzó tárgyalások és ha ezek eredményre vezetnek, Kina önállósága is biztositva lesz.

Sz. G.

VILÁGSZEMLE

A múlt hónap egyik nagy politikai szenzációja volt a Blum-kormány lemondása. Az első francia népfront kormány a pénzügyi felhatalmazási törvényjavaslaton bukott meg. A szenátus, mint a francia reakció képviselője visszautasította a kormány eredeti javaslatát és helyette új felhatalmazást szövegezett meg, melyben a kormány munkáját korlátozni kívánta. Blum kormánya mereven ellenszegült ennek a javaslatnak és így került kenyértörésre a dolog. Franciaország baloldali pártjai hibául rótták fel Blumnak, hogy a szenátusi leszavazás után beadta lemondását. Többen, különösen pedig a szélsőséges elemek elítélik ezért, azt hozva fel, hogy in-

kább fordult volna a munkástömegekhez, megindítva az akciót a népben a kormány mellett. Az e hó elején megtartott szocialista pártkongresszuson azután tisztázódott a helyzet. A kongresszus határozatai szerint a szocialisták továbbra is közreműködnek az új Chautemps kormányban, hogy megőrizzék annak népfronti jellegét. Blum nagy beszédben védte álláspontját és igazolni igyekezett lemondását. Beszédében ismételte régebbi indokolását, mely szerint polgárháború veszélyeztetett volna, ha nem mond le. Ezt pedig úgy az ország bel-, mint külpolitikai helyzete miatt nem volt szabad kockáztatni. Amennyiben pedig a szocialisták visszautasították volna az új kormányban való részvételüket, ez minden következő népfront-kormánykombinációt lehetetlenné tett volna és így hatalmas politikai válságot idézett volna elő. Blum ezeket a végkövetkeztetéseket vonja le: „Vagy kapitulálunk minden harc nélkül, vagy pedig harcot kezdünk az intézmények és alkotmány ellen". Ő maga ez utóbbi érdekében foglal állást. Ennek a küzdelemnek azonban *legális* eszközökkel kell történnie. A kongresszus határozatai szerint a párt továbbra is együttműködik a kormánynyal és megőrzi a népfrot egységét.

A francia népfront a napokban katolikus részről is újabb erkölcsi erősítést kapott. *Pacelli* bíboros Franciaországban egy vallásos ünnepséggel kapcsolatosan megtartott katolikus nagygyűlésen felhívta a hívőket, hogy támogassák a népfrontot. A demokrácia olyan uralmi forma, melynek keretei között minden igaz katolikus szabadon élhet a keresztény eszmék szerint. Többek között párhuzamot vont a fasiszta államok és a Szovjetunio-beli állapotok között és leszögezte, hogy a teljesen vallástalannak minősített Oroszországban sokkal zavartalanabbul élhet egy katolikus vallásos ideáljának, mint a barbárvallású Németországban, ahol a keresztény eszme állandó üldöztetéseknek. zaklatásoknak van kitéve.

Az új francia kormány nem éppen a legszelídebb külpolitikai helyzet idején kezdte meg működését. A benemavatkozási politika teljesen csődöt mondott. A semlegességi bizottság, miután Olasz- és Németország kereken visszautasították közreműködésüket, tehetetlenné vált és így a spanyol kérdés még bonyolultabb helyzet elé állította a demokratikus hatalmakat. A Chautemps-kormány azonban mintha erélyesebben képviselte volna Franciaország külpolitikai érdekeit, mint elődje és határozottabb fellépésével ezúttal megmentette Franciaország tekintélyét. Az ellenőrzés olasz és német részről való felmondására azzal felelt, hogy a francia-spanyol határokat megnyitotta. Ez ugyan csak képletes megnyitás volt, mert még az ellenörzés életbelépése előtt önként lezárták a déli határokat és így lényegében véve ez az intézkedés csak képletes, minden reális érték nélkül való. A spanyol helyzet ezzel az intézkedéssel semmiben sem tisztázódott, legfeljebb egy kicsit meghökkentette az egyre hangosabban követelőző fasiszta hatalmakat. Míg Német- és Olaszország egyre többet követelnek, addig Anglia

folytonos kompromisszumokkal igyekszik kitolni a végleges döntést. A benemavatkozási bizottság ülésén az olaszok és németek azzal a javaslattal léptek elő, hogy ismerjék el Francót hadviselő félnek, amely esetben az ellenőrzésnek sokkal határozottabban meg lehetne húzni a határvonalait. Ugyanakkor azt a hírt terjesztették, hogy hadviselőfélként való elismerése esetén Francó hajlandó lemondani az olasz és német segédcsapatokról. Ez a politikai cselvetés azonban nagyon is átlátszó: ha Anglia és Franciaország elismerik Francót hadviselő félként, ez nem hogy elejétvenné, de sokkal nagyobb mértékben lehetővé tenné számukra a spanyol lázadók támogatását. Ezért is folynak olyan elkeseredetten a harcok a benemavatkozási bizottságban a sorrend körül. Anglia ugyanis hajlandó lenne elismerni Francót hadviselő félként, de feltételként kiköti a fasiszta segédcsapatok azonnali visszahívását. Az olasz és német megbízottak pedig görcsösen ragaszkodnak ahhoz, hogy előbb ismerjék el a lázadókat rendes hadviselő feleknek és csak akkor hajlandók hazahívni csapataikat.

Amint ezekből is látszik, a benemavatkozási bizottság, semlegességi bizottság, ellenőrzési bizottság és az egész apparátus, amit a hatalmak a spanyol belháborúval kapcsolatosan életrehivtak, egyenkint csődöt mondanak, elvesztik jelentőségüket és nevetséges, gyerekes babaruha-civakodássá fajulnak. Mindez csak arra jó, hogy a polgárháborút még jobban kihúzzák, hogy a döntést elhalasszák és a véres polgárháború még nagyobb tömegekben szedje áldozatait.

Amig a nagyhatalmak Londonban tanácskoznak, a spanyol polgárháború ime elért első évfordulójához. A valóságos polgárháború csak napokig tartott, mert az első hetekben már intervenciós háborúvá alakult át, Spanyolország függetlenségi háborújává, idegen hatalmak ellen, melyek segítsége nélkül a spanyol zendülőket néhány hét alatt teljesen leverték volna.

A benemavatkozási komédia nyitányával egyidőben idegen hadianyag, idegen katonai tanácsadók, majd nagy expediciós hadseregek árasztották el Spanyolországot, mig a köztársaságtól megvonták a védekezés legelemibb eszközeit is. A háború kitörésének pillanatában a spanyol népfront elég laza összetételű volt. A népfront három szárnyból állott: a polgáriból, a szocialistából és az anarhistából. Az egyes szárnyakon belül a legélesebb ellentétek nyilatkoztak meg. Ezenkívül a nemzetiségi problémák is az egységesítő törekvés munkáját nehezítették. Ma a helyzet az, hogy minden vonalon az egység, a következetes népfront-politika s a modern hadvezetés híveinek álláspontja győzött. Spanyolország és Katalánia számos súlyos kormányválságot éltek át. Menni kellett Caballerónak, aki személyes politikát üzött, rendre kellett inteni az anarhistákat, a rendetlenség szervezőit s le kellett számolni a trockijistákkal, akik veszedelmes puccskísérlettel bizonyították be, hogy a köztársaság ellenségei. E súlyos belső küzdelmek eredményeként ma a belső szociális reformok párhuzamosan haladnak a

háborúval; a köztársaságnak fejlett hadiipara van és az intervenciós csapatokkal legalább is egyenértékű hadserege. A kezdeti periódus miliciái természetüknél fogva alkalmatlanok voltak a támadásra. Minden erejüket a fasiszta előnyomulás feltartása őrölte fel. A mai néphadsereg védekezése már támadás. A köztársasági hadsereg nyugodt és propaganda-efektusokat nem kereső munkájával nagyarányú offenziva alapjait rakta le. Ez az offenziva most van kialakulóban és első eredményei is igen jelentékenyek. Az intervenciós seregeket Madrid előtt a köztársaságiak északról és délről a Tajó völgye felé haladó elönyomulása megsemmisüléssel fenyegeti.

Francó több esetben állott már az összeomlás szélén, de újabb intervenciós csapatok minden esetben megmentették. A benemavatkozás politikája lehetővé tették a két fasiszta hatalomnak, hogy újabb segítséggel injekciózzák életre Francó kimerült hadseregét. A benemavatkozás politikája pedig csak azért jöhetett létre, mert a demokratikus államok közvéleménye nem tudott kellő ellennyomást gyakorolni a kormányokra e politikával szemben, mely a támadóknak tett koncessziókkal akarja megvásárolni a békét. A „semlegesség" politikáját Anglia kezdte. Az angol konzervetivokat osztályönzésük teljesen elvakította, úgy hogy nem vették észre, hogy itt a fasiszta hatalmak részéről ördögien kiagyalt világhódító tervről van szó, melynek a spanyol ügy csak első fázisa. Az Ibériai félsziget leigázása csak ugródeszka lenne további áldozatok ellen. A benemavatkozás kezdeményezői nem vették észre, hogy politikájuk defenzivába szorítja a demokráciát, legyöngíti a béke fenntartásában érdekelt hatalmak frontját és felbátorítja a támadókat. Nem vették észre, hogy a katasztrófális következmények sorozatosan mutatkoznak. Alig múlik el nap, hogy a világ valamelyik sarkán kitörés ne fenyegessen. S az elhibázott politika következménye végeredményben Japán új hadjárata is Kina ellen, amely a világuralmi harcot a legélesebb formában tűzi napirendre.

A japán imperializmus egyre mohóbban markol Kina testébe, egyre nagyobb területeket igyekszik letépni róla, soha ki nem elégülő éhsége csillapítására. A „demokrata" nagyhatalmak már előre készíthetik bürokratikus bizottságaikat, hogy a semlegesség és benemavatkozás homokhegy-elveibe dughassák fejüket. Lassanként azonban már nem térhetnek ki az eddig nyitottan hagyott kérdések elől. Nem lesz olyan világrész és olyan világtáj, ahol ne csapna pusztító rombolásba a fasizmus terjeszkedő vágya.

A nemrég lefolyt japán választások hatatmas csapást mértek a katonai klikkre. A Minseito- és Szejukáj-párt sikere a japán nép háborúellenes állásfoglalásának kifejezése volt. A katonai klikk által irányított Hayashi kormánynak tehát távoznia kellett s hosszas kormányválság után át is adta a helyét. A Konoje-kormány megalakulása után rögtön nyilvánvaló lett, hogy a kormány most is a tábornoki kar utasításainak engedelmeskedik, azonban a

Hajasi kormánnyal ellentétben, Konojenak sikerült Japán összes reakciós rétegeit megnyerni: a hadsereg vezetőit, az állami bürokráciát, a nagytőkét és az arisztokratákat. A japán fasizmusnak szüksége volt erre az összefogásra, mert az antifasiszta mozgalom gyors növekedése, a kinai japánellenes népháború gondolatának igen erős térhódítása, a sárga imperializmus közeli vereségének árnyékát vetették előre.

A legutolsó parlamenti választások, a Dzsehol és Csahar kinai tartományokban kitört japánellenes népforradalom a maga 150.000 partizán-harcosával igen komoly figyelmeztetés volt a távolkeleti fasizmus számára. Ebből a kétségbeesett helyzetből kalandorkísérletek révén akarnak kilábolni. Provokációk követik egymást nap-nap után a szovjet-mandzsu határon és Kinában. Fegyveres összetűzéseket provokálnak és azok hírének elferdített közlésével igyekeznek a japán nép hazafias érzéseit felkorbácsolni. Május vége óta szinte naponta idézték elő a japán-mandzsu csapatok az Amur folyó mentén a határincidenseket. Japán-mandzsu ágyúnaszádok cirkáltak a Szovjetunio vizein, közelítettek az orosz partokhoz, majd végül kísérletet tettek, hogy Blochoj szigeten (szovjet terület) kikössenek. A konfliktus már-már elintézettnek volt tekinthető az orosz és japán külügyi hivatalok megállapodásai alapján, amelynek értelmében mindkét fél visszavonja csapatait a sziget környékéről és a sziget hovatartozását egy vegyes határfelülvizsgáló bizottság állapítja meg. E megállapodás ellenére, julius 8-án japán csapatok kötöttek ki a szigeten. Azóta újabb erélyes tárgyalások folynak a környék demilitarizálásáról.

Julius 7-én Kinában történt egy második nagyszabású provokáció Peking városától 70 kilométernyi távolságban. Japán csapatok „éjszakai hadgyakorlat" alkalmával meg akarták szállni Lu-Ku-Sziao várost. A kinai 29-es hadsereg csapattestei a provokációra fegyverrel válaszoltak. Csata fejlődött ki, amely másnapig elhúzódott. A harcoknak kinai részről 200, japán részről 10 halottjuk van. Ezzel azonban még nem ért véget a japánok tevékenysége. E hó 9-én a Pekingtől délnyugatra fekvő Van Ping körzetben idéztek elő véres összeütközéseket. Minden jel arra mutat, hogy a japán imperializmus régi tervét, — Peking leszakítását a kinai birodalom testéről, — akarja megvalósítani. Erre vall az is, hogy japán részről nagy csapatösszevonások történnek. Az incidensekkel kapcsolatosan a nankingi kormány tiltakozó jegyzékben követeli a támadás felelős vezetőinek a megbüntetését, az okozott károk megtérítését és biztosítékot hasonló esetek elkerülésére. Japán erre mozgósítással felel és követeli az északkinai tartományok függetlenítését (természetesen japán felügyelet alatt). A helyzet egyelőre még tisztázatlan. Japán részről igyekeznek az incidenst helyi jelentőségűnek beállítani. Annyi bizonyos: ha bármilyen külön egyezséget képes japán megkötni az északi államok kormányzóival, máris gyöngítette a kinai központi kormány tekintélyét és erejét.

Bárhogy is végződjék ez a legújabb konfliktus, a keleti fasizmus nem hagyja magát eltéríteni eredeti tervétől, Kina leigázásától. A japán terjeszkedésnek csakis a 400 milliós kinai nép egységes összefogása állíthat gátat. Amig ezt az egységet — amin mostanában nagy erővel dolgoznak Kinában, — nem sikerül létrehozni, addig Kina sohasem lehet biztonságban szomszédjának folyton kiújuló támadókedvétől.

Sz. Á.

HEJ, HA MINDEN KÖNNYET...*

Hej, ha minden könnyet le tudnék törölni,
Mit elsírtok hideg éjszakákon
Szegény gyermekek a nyomortanyákon!...
Szeretném a sápadt arcotokat simogatni
És tanító szóval álomba ringatni
Titeket, kik testvérkéim vagytok,
Kiknek születésén nem durrogtak pezsgős palackok,
S temetésükön sem zúgnak sirató harangok.
Jöttötöket nem adta más tudtul a világnak,
Csak hulló könnyeik az édesanyáknak:
Íme, új rabszolgák e romlott világnak.
Testvérkéim, csöppnyi proletárok,
Tanuljatok, mert sok munka vár rátok.
Apátokat nézzétek: igába görnyednek,
S negyvenévi robot után szegényházba mennek.
Ti mindig előre menjetek, s bár elbuktok százszor,
Tudjátok, csak egy az út s nincs helyetek máshol:
Jövőt kell csinálni a nehéz virradásból...
Mert ha elcsüggedtek néhány vesztett harcon,
Ti is ott álltok majd éltetek alkonyán,
Erőtlen kezekkel, alamizsnát várva,
Késői bánattal, künn az uccasarkon.

Zsáky József

* Földmunkás küldte be ezt a verset, egy a Veres Péter keménykötésű magyar testvérei közül. Megmondjuk: néhány helyesírási hibát javítottunk és egy-két stiláris botlást kiigazítottunk, de a vers vidékünk egyik paraszti munkásának nyers, de teljes egészében eredeti írásmunkája. Zsáky a kaszát, téglahordó talicskát letéve s ha szervezeti mozgalma is időt enged neki, kisebb írásokat gyúr közvetlen érzéseiből s láthatjuk egészségeset és költőiet tud mondani a vidékünkön dúló l'art' pour l'art' költészet burjánzása közepette. Juniusi számunkban, a szerkesztői üzenetekben névtelenül közölt vers is tőle ered.

Szabó Ervin emlékezete

Szabó Ervin Árva megyében, Szlanicán, egy kis eldugott faluban született 1877. augusztus 23-án. Születésének 60-ik évfordulójáról emlékszik meg a haladó szellemű magyarság mindenütt, de különösen Szlovenszkón, ahol született s ahol szülőházát emléktáblával akarják örökre emlékezetessé tenni.

Úgy érezzük, hogy átfogó szellemére minduntalan szükségünk van, valahányszor igazolásért, támaszért, okulásért és lelkesítő példáért akarunk visszanyúlni a közelmúltba. Szabó Ervin egyik vezéralakja volt annak a magyar történelemben páratlan szellemi mélységű mozgalomnak, melyről Jászi Oszkár nyugodtan azt mondhatta, hogy 1848. óta az első, mely bátran kiállott a népi érdekek mellé. Szabó Ervin, mint a Huszadik Század című társadalomtudományi és szociálpolitikai szemle főmunkatársa és a Társadalomtudományi Társaság alelnöke, hallatlanul finom érzékkel, egyéniségének személyi varázsával irányította ezt a mozgalmat a demokráciától a szocializmusig, a népi érdekek egyre tökéletesebb védelméért. A jogi szemlélet korlátoltságát és a hamis tudományosság határait keresztültörve, az elsők között volt, akik Magyarországon becsülethez akarták és tudták juttatni a társadalomtudományt. Hatalmas tett volt ez abban az időben Magyarországon, minthogy mindig merészség a társadalmi igazságok hússal-vérrel teljes valóságának lemeztelenítése. A Társadalomtudományi Társaság történelmi távlatból nézve, nem véletlenül kapta nevét és feladatát. A szociológiai kutatás és a társadalmi összefüggések felmutatása ebben az időben valóban a közvélemény megmozgatásának legkiválóbb módszere volt. Egészen mellékes kérdés, hogy öntudatosan alkalmazták-e vagy pedig csak a szellemi szükséglet ösztönös felérzése nyilvánult meg benne. A szociológia valóságos választóvíz lett, mely a magyar polgári társadalmat egy progresszív és egy reakciós részre osztotta, írta annakidején Jászi Oszkár a Huszadik Században. Valóban, a társadalomtudomány és a vele összefüggő ténykutatás seholsem vált olyan világnézeti hadijellé, mint Magyarországon. A Társadalomtudományi Társaság szociológusai elindultak újra felfedezni Magyarországot, mint egy ismeretlen földrészt, melynek fehér pontjait az ezerholdas kiskirályságok alkották, ahol hihetetlen létkörülmények között születnek, habarcslevesen és szalonnán élnek és feltűnés nélkül meghalnak a tanyák-puszták bennszülöttei.

Magyarország felfedezése? Milyen ismerősen cseng ez a mondat! Évtizedekkel később a mai Magyarországon a nagy felfedezőknek utódai akadtak, akik folytatják a kutató munkát, vagy talán megismételni is kénytelenek, mert az eredmények a nagy országégésben elhamvadtak, feledésbe mentek. Veres Péter „Az Alföld parasztsága", Szabó Zoltán „Tardi helyzet", Illyés Gyula „Puszták népe", Féja Géza „Viharsarok", Kovács Imre „Néma forradalom" mi más, ha nem a szemünk előtt vonagló új,

de mégis elmaradt Magyarország és a sárgöröngyök világába visszaszorított magyar nép újbóli felfedezése?

A világháború és a két forradalom előtt Szabó Ervin, Jászi Oszkár, Pikler Gyula és Braun Róbert munkája nyomán egyre dúsabban szökött szárba a magyar társadalomtudomány vetése. Amikor Andrássy 1906-ban lemondott a Társadalomtudományi Társaság elnökségéről és a kormánysajtó hetekig tartó kampányt indított a Huszadik Század ellen, az egyesület s a lap megszabadult belső ellenségeitől, napirendre tűzhette az ország összes fájó szociális kérdéseit, az iskolaügytől kezdve, a földreformon folytatva az általános választójogig mindent. Társadalomtudományi Körök és Szabad Iskolák alapításával megkezdte az egész országban a tanító, felvilágosító és szervező munkát.

A politikai sikokra vonuló tudományos munka csakhamar szükségessé tette a történelmi hagyományok, elsősorban a harcos népi múlt tisztázását. Csak természetes, hogy a legközelebbálló 48-as éveket kellett kiásni a nemzeti romantika ködéből és letisztítani az antiszociális történetírók mesterségesen ráhordott múmiává kövesítő patinájától. Szabó Ervin munkásságának ezen a téren legjelentősebb életműve: a „Társadalmi és pártharcok a 48—49-es magyar forradalomban" című könyve, melyet betegen, erejének minden megfeszítésével halála előtt három hónappal fejezett be. Ez a mű a leggyönyörűbb hagyatéka a Magyarország európaivá tételét célzó, közvetlen a háború után csúcsosodó szellemi mozgalomnak. A nemzeti jelszavak szikrázása alatt megmutatta a társadalmi ellentétek parázslását, de főképen föltárta a magyar föld szociális kérdéseit, melyek véglegesen ma sem nyertek elintézést. Ebben a felismerésben csatlakozik Szabó Ervin generációja a 48-as hagyományokhoz, ez az összekötő kapocs, mely a mai haladó magyarságot is a szabadságharc emlékeihez visszatéríti. Széchényi, Kossuth, Petőfi, Táncsics, a márciusi ifjak: Szabó Ervin finom tollával élesen megrajzolt alakjaiban élnek és hatnak a haladó ifjúság tudatában. Ez a szellemi hagyaték mozgósítja a fiatalokat a ma is időszerű szabadságeszmék mellett. Noha Szabó Ervin és társai nem élnek a nemzet emlékezetében olyan fényesen, mint a 48—49-es szabadságharc romantikával és a fegyverforgatás dicsfényével övezett hősei, de szellemi jelentőségük nem kisebb. Éppen ennek a felmérése a legújabb haladó generáció feladata.

* *
*

Szabó Ervin érdemei a magyar munkásmozgalom és a társadalomtudomány hatalmas szellemi rangraemelése körül ugyancsak elévülhetetlenek. Dr. Madzsar József írja: „Szabó Ervin mindig a demokratikus Magyarország megalkuvásnélküli harcosa volt, aki azonban tisztában volt azzal is, hogy a munkásságnak kell a demokráciáért folyó küzdelem élén járnia és ezt a küzdelmet kell továbbvinnie azon az úton, amely végeredményben a társadalmi kérdések maradéknélküli megoldásához vezet.

Kora fiatalságától korán bekövetkezett haláláig a demokrácia és szocializmusért harcolt Magyarországon. Döntő befolyással voltak fejlődésére bécsi diákévei, amelyek alatt összeköttetésbe került egy orosz haladó diákcsoporttal. Magyarországra visszatérve, csatlakozott a szociáldemokrata mozgalomhoz, résztvett az akkor még hetenkint kétszer megjelenő Népszava szerkesztésében, Népszava naptárat szerkesztett. Sorra jelennek meg cikkei a nemzetiségi kérdésről és a földkérdésről és főként ez a két kérdés volt az, amely közel hozta a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság embereihez. Sok társadalomtudományi munka fordításai közt Marx és Engels válogatott műveinek magyar kiadását is ő szerkesztette, a „Válogatott Művek"-ben olvasták először a magyar dolgozók és a haladó intelligencia a nagy német társadalomtudósok számos munkáját.

A háború alatt a zimmerwaldi háborúellenes baloldallal kapcsolatban álló magyarországi csoport vezetőjévé lett. E csoport résztvevői beszélik, hogy a háborúellenes kiadványok témáit mindig megbeszélték Szabó Ervinnel, aki az elkészült szöveget ismét felülbírálta. És ezt a tevékenységét még akkor sem adta fel, amikor élete utolsó hónapjaiban súlyos betegsége, magas láza állandóan ágyhoz kötötte. Szabó Ervin életének utolsó, betegágyban töltött hónapjai alatt is, amikor olyan világosan látta a közeledő vihar elöjeleit, tudta, hogy a munkásság küzdelmének legjobb talaja a demokrácia. Tömöríteni szerette volna a magyarság összes demokratikus erőit . . . „állandóan sürgette és barátait abban az irányban befolyásolta, hogy szocialisták, radikálisok, károlyisták mielőbb egy közös szervezetben tömöröljenek, melyből kormányzó szerv fog válni abban a pillanatban, amikor a már félholt Monarchia megkapja az utolsó kegyelemdöfést", írja Szabó Ervin egyik legjobb barátja, Jászi Oszkár.

Az őszirózsás októbert Szabó Ervin már nem érte meg. Meghalt egy hónappal előbb, de a temetésen elhangzott beszédek már az október beharangozása volt. Ott volt a munkásság, a szakszervezetek rengeteg koszorúja, több gyárban a gyász jeléül többperces munkaszünetet tartottak, ott volt Károlyi Mihály, ott voltak a radikális intellektuelek és Szabó Ervin emlékét „megbecsülte" a bécsi udvar is, megfigyelés alatt tartotta a temetésen résztvevőket."

1918. október 2-án temették. Kunfi Zsigmond búcsúztatójában többek között ezt mondta: „. . . mindazok, akiknek Magyarországon valami közünk van a szocializmushoz, a munkásmozgalomhoz: Szabó Ervin gazdag, merész, kérlelhetetlenül becsületes és alkotóerejű szellemének vagyunk a neveltjei. A szocialista tudásnak és gondolatnak leggazdagabb, legkristályosabb vizű nagy medencéje volt az ő elméje, amely nemcsak a magyar társadalomtudományt termékenyítette meg, hanem az ismeret és gondolat öntudatos világosságába emelte fel azokat a törekvéseket, tévelygő vágyakat, vak útra forduló ösztönöket, amelyek a proletárlelkekben forrnak."

Jászi Oszkár így búcsúzott tőle: „Látjátok ilyen a szép élet: tiszta célok felé, tiszta eszközökkel haladó, friss megismerésben naponta újjászülető, az egész világ vérkeringését magában átölelő, az Eszme keresztjét derülten viselő, minden vereség és minden győzelem által új erőkifejtésre serkentett heroikus és lendületes alkotó munka.

Látjátok, ilyen az igazi morál: a kis alkuvásokat és gyatra kompromisszumokat megvető, a hatalmasokkal és a csőcselékkel nem törődő, az utilitarista számvetéseket lenéző, minden friss és szabad energiát a szellem oltárára tevő, az életet fejleszteni és kiterjeszteni akaró, csak a lélek szabad rendeléséből ránkmért feladat hű teljesítését néző, vídám és mindennap megújuló áldozat.

És látjátok, ilyen a szép halál: meg nem tört lélekkel és fiatal reményekkel semmit abba nem hagyva és semmiről le nem mondva, friss kontaktusban a teremtő lendülettel, a régi szeretettel és a régi hittel a már rosszul verő szívben a Jövő bíbor horizontjai felé irányított, utolsó megtört szemsugarakkal való visszatérés a minden élet forrásához.

S hogy ilyen volt élete, morálja és halála egy feslett társadalomban, melynek minden igyekezete a siker, a pénz, a hatalom és az alacsony örömök felé fordul; ez tenné a mi barátunk akarását, munkáját és küzdelmét dús erkölcsi örökségünkké még akkor is, ha mit sem valósított volna meg küldetéséből. De már is érnek lankadatlan munkájának szép tudományos és politikai gyümölcsei...

... Ha valami fájhat nekünk, barátainak és küzdőtársainak, ebben a rövidsége dacára is szép, teljes és befejezett pályában — mert annak művészi lezártságát érintetlenül hagyta a halál — csak az, hogy korábban kellett eltávoznia, semmint megérte a ma dúló világkrízis végső eredményeit, melynek értelmét és logikáját a tudós kíváncsiságával és a moralista nyugtalanságával kereste.

... S milyen veszteség, hogy nélkülözni fog kelleni tisztánlátását, bátor szavát és áldozatkész lelkét azokban a nagy és végső csatákban, melyek előttünk állanak az európai Magyarország kivívásáért ..."

Ma valóban kötelességet teljesítenek a haladás, demokrácia hívei, amikor összefognak, hogy megünnepeljék emlékezetét. Élete még nem egy nemzedéknek fog szolgálni hasznos tanulságul.

F. L.

A demokratikus Magyarországért

Amióta az amerikai magyarság Népjogi Konferenciáját megtartotta és javaslatát a készülő magyar világkongresszus elé terjesztette, mindenütt, ahol magyarok élnek, megindult a mozgalom Magyarország demokratizálásáért. Az utódállamok magyarsága lelkesen csatlakozott amerikai testvérei bátor elhatározásához. Ez a tény is bizonyítja azt, hogy itt a magyarság régen óhajtott és eddig még formába nem öntött kívánságáról van szó. Szerkesztősé-

günkbe több utódállambeli lap jár és így figyelemmel kísérhetjük a mozgalom terjedését és eredményeit. Azzal szemben, hogy Csehszlovákiában és Romániában, valamint Franciaországban, Belgiumban és Amerikában, ahol a kezdeményezés történt, erőteljes szervezés indult meg. Nálunk, Jugoszláviában egyetlenegy napilap beszámolóján kívül még mit sem hallani a mozgalomról. Most, amikor a magyarság egyetemes érdekeiről van szó, azok a testületek, amelyek úgy kulturálisan, mint gazdaságilag és politikailag hangadó szerepre lennének hívatva, — mélyen hallgatnak. Magyarországon a márciusi front programja egyre nagyobb tért hódít, a demokratikus akarat olyan erővel nyilvánul meg, hogy a magyar reakció hivatalos politikája is kénytelen kompromisszumokat tenni, Csehszlovákiában majdnem teljes számmal csatlakoztak a mozgalomhoz a gazdasági, kulturális és politikai szervezetek, bizonyítva ezzel azt, hogy mindenütt, ahol csak a legkisebb mód van rá, azonnal megnnyilvánul a magyarság békevágya és szabadság akarata. Itt az ideje, hogy végre mi is számot vessünk önmagunkkal, hogy végre leszámoljunk azzal a szerncsétlen örökséggel, amely nálunk megakadályoz minden általános, emberi szempontból jogos haladó törekvést.

Lapunk már bővebben foglalkozott a Magyarország demokratizálásáért folyó mozgalommal. Ez a mozgalom figyelmeztető kell hogy legyen minden szüklátókörű magyarnak. Itt egy ország népének sorskérdéséről van szó, egy ország népének sorsáról, amely az elnyomás következtében lassú pusztulásra van ítélve.

Jugoszláviában az ifjúság lépett legelőször komolyan és minden igyekezetével a demokrácia útjára, ennek az ifjúságnak kell most is irányt mutatnia. A demokratikus Magyarország megteremtésében ki kell, hogy vegye a maga részét minden igaz, emberi érzésű, gondolkodó, magyar fiatal.

A przemysli költő. — Te is hibás vagy, te is szavaltál háborús verseket, együtt üvöltöttél a nyájjal. Te is bűnös vagy, te is . . . — mondogatom most magamnak, vádolva ifjúi éveim a mihaszna pátoszért, a vérszagú idők romantikus kalandjaiért. Egyetlen mentségünk — háborús évek diákjainak —, hogy akkoriban minden iskolai ünnepélyen Gyóni Géza, Kiss Menyhért, Radó Antal lelkesítő verseit kellett szavalnunk. Ez volt a hivatalos szavalókönyv, a „srapnelköltészet", ahogy azt szegény Tóth Árpád oly találóan elnevezte a Nyugatban. Seregesen jelentek meg háborús antológiák, de csak a srapnelköltők verseivel, — a többiekről, az igaziakról még akkor semmit se hallottunk. Talán csak egy-két tanárunk tudta, meg a művelt „Nyugat"-hivők, hogy Ady Endre az embertelenség rémítő poklából kiáltotta fel megrázó magányos emberi hangját és Babits Mihály békesóvárgó verseit (Husvét előtt, Fortissimo) vigasztalanul küldözgette a vidéki sivárságból — a sivó pusztaságba . . .

A népszerűség akkoriban csak egy költőnek járt ki dús babérokkal: Gyóni Gézának. Nevét addig alig

ismerték, vidéki lapocskák közölték igénytelen verseit, csöndes pozsonyi, dabasi, soproni, bácskai idillek voltak ezek, merengések, amiket néha-néha fölkavart a szenvedélyek vihara is, itt-ott erősebb Ady-hatással. Egyszer ugyan közeljárt a halálhoz, mikor Pozsonyban öngyilkosságot követett el, mégis nagyon szerette az életet, az „élet szeretőjének" nevezte magát és egyik verseskönyvét is, amelyben még dacosan szembeszáll Cézárral („Cézár én nem megyek"), hogy aztán egy-két év múlva annál nagyobb lelkesedéssel rohanjon Mors Imperator hívására, ki a frontra, egyenesen Przemyslbe és onnan a sorvasztó szibériai rabságba...

Przemysl... Przemysl... A háborús legendák innen indultak szét az országba. — A várvédők között volt Gyóni Géza önkéntes közlegény is, akinek itt írt és a várnyomdában kiadott verseit szokatlan nagy példányszámban kapkodták szét nemcsak a várbeliek. hanem az otthoniak is. Az ostromlott várból repülőgépen kicsempészett háborús versek hirtelen, egycsapásra óriási hírnevet, legendát szőttek Cyóni Géza köré és Rákosi Jenőnek jóljött az új költő népszerűsége, ki is használta mindjárt Ady Endre ellen. Nem volt divatosabb ember abban az időben Magyarországon Gyóni Gézánál, przemysli könyvét („Lengyel mezőkön tábortűz mellett") újra és úra nyomatták, ott lehetett látni a lövészárkokban, kaszárnyák olvasótermében, gimnáziumi önképzőkörökben, mindenütt, ahol katonák voltak és mindenütt, ahol a jólszámító terjesztők ifjúságot, a készülő matériát szimatolták... „Lelki prófunt" volt valóban ez a könyv, ami egészen jóljött a hadvezetőségnek is. Ugyanakkor a flandriai mezőkön francia költők egész serege, Péguy, Pscihari, Alain-Fournier ugyanúgy énekeltek, más nyelven, de a Jeanne d'Arc istenéhez... A Muzsák ebben az időben minden háborús nemzetnél Mars előtt cibálták megrészegülten lantjukat.

A rajta azután nemsokára megáll, Przemysl vára elesik az éhség és túlerő miatt. Elcsendesednek a harci Jézusmáriák és a hurrákat felváltják a szibériai rabság fájdalmas zsolozsmái, Szibéria hómezőin megérzi a száműzött forradalmárok kálváriáját, az út árkában, ahol a bús fogolymenet megpihen, „szláv Krisztusok kínszenvedése kövült meg... s az esti ködben a Tolsztojok havas szakálla lebeg..."

„Levelek a kálváriáról" a cime a Szibériában írt versek kötetének és a Kálvárián mélységesen emberi rétegekre bukkan magában a költő. Elhullottak már a „bárgyú babonák", sírva ismeri be: „úri beléndek altatott és mákony", most már az új ember hitét szövögeti roncsolt lelkében, az új emberét, akinek születésétől már vajúdott akkor az orosz föld...

Meghalt éppen a születésnapján, 33 éves korában.

A költő, aki rövid életén át harcias dalokat zengett, — utolsó éjszakáján, Krasznojarszkban elborult elmével ágya fölé a falra a béke himnuszát irta neg: „Térjetek meg és szeressetek..."

Ne bántsátok emlékét, bocsássuk meg néki a hurrákat, mindnyájunknál töredelmesebb vallomást tett ő, mikor halála előtt megírta sírversét:... „teérted is megszenvedett, ki lent nyugszik a holt, véres harcok verték fel a hírét, de csak a béke katonája volt". És akik mégis, mégis háborúra szomjaznak, olvassák ki a költő harci üzenetét a „Csak egy éjszakára" verséből. Husz év multán is időszerű.

Ide kellene iktatni „Utolsó tánc" c. versét annak dokumentálására, hogy halála előtt már megértette, hová rohan a világ és hová kell mutatni a költőnek.

Vass László

René Descartes. Mindenütt, ahol ősbarbár babonákat felidéző újpogányok még nem rakták máglyára az emberi ész remekműveit, a francia szellemóriás első művének, a Discours sur la Méthode-nak 300-ik évfordulóját ünneplik. Ez a munka úgy formai, mint tartalmi szempontból új korszakot nyit meg a tudományok és a bölcselkedés történetében. Hatalmas jelentősége és mély értelme abban rejlik, hogy Franciaországban elsőízben intézi egy író a szavait nemcsak a Sorbonne doktoraihoz, hanem magához a néphez, melynek „józan eszétől", „a régi filozófiáktól még meg nem rontott gondolkodásától" többet remél, mint az idejét mult ógörög arisztóteleszi bölcselet hulladékain rágódó hivatalos szószátyároktól.

A Discours sur la Méthode az első hasonló nemű munka, amely a népnek *is* szánva, a nép nyelvén, franciául és nem latinul jelenik meg. Már jelzi a gőgös, magabízó zseni később kibontakozó nagyságát, már ostromolja az előítélet legbevehetetlenebbnek hitt bástyáit. „Több mint háromszáz év is beletelhetik, míg az emberiség rendszerem teljes tartalmát ki fogja tudni hámozni" — írja a *Filozófia elvei* c. művében a lángész pompás megérzése. Hiszen Descartes úgy járt a rendszerével, mint a történelem sok más nagyja: örökül hagyott monumentális alkotása ellenére, csak egy befejezésre váró épület alapzatát rakta le.

Megújította a matematikát, a fizikát, az optikát, az orvostudományokat, olyan felfedezésekkel és találmányokkal gazdagítva az emberiség szellemi kincsestárát, amik nélkül a modern tudomány és tehnika fejlődése nem is volna elképzelhető. De mindezen túl bölcseletének igazi nagyságát, módszerének kritikai jellege és rendszerének mély emberi tartalma adja meg.

Descartes-tól kezdve nincsenek szent és sérthetetlen igazságai a tudománynak. Csak az fogadható be a tudományos igazságok sorába, ami kísérletileg vagy észszerűen bizonyítható. A kartézianizmus (Descartes rendszere) másik jellemvonása a gyakorlati hasznosságra való törekvés. Descartes azért dolgozik fizikáján, azért gyárt látcsöveket és szemüvegeket, azért tanulmányozza a tükör és fényvisszaverődés törvényeit, mert mindez, ha sikerül valamit találni, hozzá fog járulni „oly gépek szerkesztéséhez", amelyek „csökkenteni fogják az egyes emberre eső testi munkákat" és fokozni fogják „az emberek hatalmát a természet fölött". Azért tanulmányozza „az emberi gép működését", mert törhetetlenül hiszi, hogy e „gép" szerkezetének és működésének zavarait ki tudja majd küszöbölni az, aki az emberi szervezetet jól ismeri és ezzel a betegségek gyógyítása révén hozzájárul az emberiség jólétének fokozásához. Nyulakat boncol és egyszerű eszközökkel olyan kísérleteket visz véghez, melyek nemcsak a modern szakorvostudomány csodálatát váltották ki, de nagyban elősegítették a gyógyítás művészetének kísérleti és tudományos alapokra való helyezését.

Szolgálni az emberiséget, a babonák helyére az ész vívmányait állítani, a tudományos felfedezéseket a gyakorlatban hasznosítani: ezek voltak a gőgös gall nagy álmai. De mint sok más zseni, ő sem tudta szétvetni kora társadalmi és történelmi korlátait. Úttörő volt, de nem juthatott el a profétikus szemei előtt elterülő határ széléig. Gondolatainak mezítelen őszinteséggel való feltárásában az egyházi cenzúra folytonosan gátolja. Tudományos kísérleteinek kimélyítésében — mint maga is megírta egy barátjához intézett levelében — a 17. század eleji primitív technika akadályozza. S talán e két akadály szem előtt tartása szükséges „a descartesi dráma" megértéséhez.

Egyfelől egy világhódító felmérhetetlen intelligencia, melynek minden pillanatban kompromisszumot kell kötni a hivatalos egyetemmel és biztosítékot kell adni a vallással szembeni jóhiszeműségéről, más-

felől a problémák egyetemes síkon való meglátása — a gyakorlati keresztülvitel lehetőségei nélkül. E dráma hőse kora feltételei között a maximumot nyújtotta, részletkérdésekben történt gyakori tévedései ellenére. Bölcseleti téren tőle indul ki az a fejlődési vonal, mely Diderot, d'Holbach és Helvetiuson keresztül a Nagy Francia Forradalom halhatatlan ideológiájába ível; tudományos-technikai szempontból pedig vele veszi kezdetét az a gigantikus fejlődés, melynek csodálatos vívmányait a Discours sur la Méthode 300. évfordulója pillanatában megnyíló Világkiállítás tudományos pavillonjaiban fogják csodálhatni. **Kőszegi Tibor**

Molière magyarul... Párisban. Sohasem adatott még meg magyar avantgardista együttesnek, hogy külföldön, modern színpadon, mindenkitől bátorítva, képviselhesse a magyar színházi kultúrát. Most, 1937-ben a Népfront Franciaországának fővárosában, a máris világeseménynek számító Kiállítás ideje alatt, egy csekély anyagi alappal és összeköttetésekkel rendelkező munkásgárda magyarnyelvű színielőadással nyitotta meg a Théâtre du Peuple nemzetközi színházi ciklusát.

„Georges Dandin" nem először szólal meg magyarul, de ma Párisban a színdarab előadása különös jelentőséget nyer. Molière hazájában Molière-darabban újat mutatni francia kritikusok előtt, akiket — hogy úgy mondjuk — nem zavar a rendezés megbírálásában az ismeretlen nyelven mondott szöveg: bátor vállalkozás. A Kultúrfront működevelő gárdája merészen belevágott és Ligeti József (a pesti Városi Színház volt förendezője) fáradozásának gyümölcsei nem maradtak el.

Molière újra bemutatkozott Párizsban — ezúttal nemzetközi jelentőségében. Magyar színészek és magyar közönség lelkes erőfeszítése árán. Molière figurái új jellemet kaptak. Minden újszerű volt egészen a ruházatig.

A Kultúrfront együttese nem „importált", külföldi nagyságokból áll, hanem az itteni magyar emigráció vállalkozó szellemű, lelkes és tehetséges tagjaiból. Nem hoztak magukkal földrajzi exótikumot, hanem a népek és kultúrák mindig termékeny találkozásának adták meggyőző bizonyítékát.

A párizsi magyarok tudták, mit jelent mindnyájuk számára ez a fényes siker. Érdeklődésük hatalmas számú jegy megvásárlásában nyilvánult meg. Zsúfolt terem tapsolt június 21-én a működevelőknek.

Aba László

Az anya. A polgári esztéták nagy többsége még ma is összeférhetetlennek tartja a politikát és a színházat; holott mindenkor, az összes művészetek között a színház, a jó színház politikus volt, ami sohasem ártott a művészetnek. Ezt a tételt igazolja a Théâtre du Peuple, „Az anya" bemutatásával, amit Gorkij regénye nyomán Victor Margueritte írt színpadra.

Margueritte Gorkij regényéből összevonta a lényeget és hűen követte annak dialektikus fejlődését. Eddig nem tapasztalt energiát vitt a francia színpadra. Igen szerencsés megoldás az előjáték beállítása, amivel szimbólikusan illusztrálja az a társadalmi sülyedtséget, ahonnan útnak indult az orosz forradalom.

Margueritte művészi értelemben csinál politikai színházat. A jelenetek egymásutánjában, melyben a cárizmustól elnyomott Oroszország szenvedő alakjai elevenednek elénk, egyetlen propagandisztikus jelszó sem hangzik el. **L. A.**

Parasztünnepség a bábolnai jobbágyfelkelés ötszázadik évfordulóján. Az erdélyi román és magyar dolgozók testvériesülésének ünnepélye. — Az elmult vasárnap zajlott le a szilágysági Gorbó határában az 1437-iki nagy erdélyi jobbágyfelkelés ötszázadik évfordulójának nagy emlékünnepélye. A román Nemzeti Parasztpárt felhívására sokezer román földműves sereglett össze azon a helyen, ahonnan Kardos Jakab román és Budai Nagy Antal magyar jobbágyserege az

igazságtalanul adót szedő Lépes püspök s a főnemesek ellen hadba indult. A felkelő erdélyi kelyhesek a cseh táboriták mintájára szekértábort alakítottak a Bábolna hegyen s megverték a nemesi hadsereget. E győzelem eredménye volt a kolozsmonostori egyezmény, mely Erdély román és magyar jobbágyainak jogokat biztosított.

A történelmi esemény színhelyén Muntenau, a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője nyitotta meg az ünnepélyt, mely egyben a román demokratikus erők felvonulása volt. A román szónokok az ötszáz évvel ezelőtti eseményekkel foglalkozva rámutattak a mai román parasztéletre is, mely alig különbözik a félezredév előtti jobbágyősök életétől s lángoló szavakkal sürgették a román közélet demokratikussá tételét. A szónoki emelvényen megjelent a román radikális Ekésfront képviselője Porutiu román tanár s a Magyar Dolgozók Szövetsége főtitkára Bányai László tanár is. A nagyszabású parasztünnepségen a kormány nem képviseltette magát.

Az ifjúságért, a békéért. — Az egész világ ifjúsága Párisba készül, hogy megtekintse a művészet és technika fenséges nemzetközi kiállítását. Felhasználva a kiállítás nyujtotta alkalmat a világ ifjúsága készül arra a találkozásra, amit a „Világ Ifjúsági Kongresszusának Mozgalma“ szervez. Ez a mozgalom folytatja munkáját és egyre jobban erősödik. *Augusztus 15-ike lesz ennek fényes bizonyítéka.* Ezen a napon mutatja meg erejét egy nemzetközi manifesztációban a békéért harcoló ifjúság. A különböző nemzeti bizottságok azon dolgoznak, hogy hazájuk minél impozánsabban legyen képviselve ezen a nagy találkozón. Az egyes országok küldöttségeit a határállomásokon és kikötőkben a fogadóbizottság üdvözli. A hivatalos küldöttségeken kívül részt vesznek ezen a manifesztáción a szomszédos országok ifjúságának ezrei, akik autón, biciklin, gyalog tódulnak Páris felé. Hiszszük, hogy ez az ifjúsági nap akarásunk és hitünk hatalmas megnyilvánulása lesz. A manifesztáció a világ ifjúságának békeakaratát és hajthatatlan harci egységét szögezi le.

Az ifjúság már bebizonyította, hogy a mai zűrzavarban képes egy olyan kongresszust megtartani, ahol tekintet nélkül a faji, vallási, nemzetiségi különbségekre, politikai állásfoglalásra, egységes határozat születik meg az ifjúság közös, boldogabb jövőjét illetőleg, amit csak egy békeszerető világ biztosíthat.

Augusztus 15-ikén az ifjúság bebizonyítja majd, hogy hű maradt határozatához és ma erősebben akarja mint valaha az egységes és nemzetközi, békés együttműködést. —s—

Támogassuk az Omladinski Pokret-ot! — „A vojvodinai szerb ifjúság felismerve helyzetét, tisztán látja azt, hogy ezen a helyzeten csakis saját maga aktiv építőmunkájával változtathat. A mult év novemberében egy lapot indítottunk Naš Život cimen. Ez a lap az ifjúság szószólója és jogos harcának fő fegyvere kell hogy legyen. Mi azonban tisztában vagyunk azzal, hogy munkánk nem járhat kellő sikerrel, ha csak a vojvodinai szerb ifjúságra támaszkodunk és ezért mindenképen őszinte baráti kapcsolatokat akarunk kiépíteni Vojvodina összes nemzetiségének fiatalságával. Azért fordulunk legelőször hozzátok, a HID körül csoportosuló magyar ifjúsághoz, mert meg vagyunk győződve arról, hogy a ti törekvéseitek állnak legközelebb mihozzánk és bízunk abban, hogy szoros együttműködést sikerül megteremteni. A Naš Život és az Omladinski Pokret (Ifjúsági Mozgalom, mellyel lapunk egy vonalon dolgozik) körül összegyült vojvodinai szerb de-

mokratikus ifjúság mindőn a kezdeményezést megteszi, reméli, hogy az kellő visszhangot fog kiváltani nálatok... *Naš Život.*" — Mikor ezen a helyen azt válaszoljuk, hogy a felénk nyujtott baráti kezet őszinte örömmel fogadjuk el, meggyőződésünk hogy ezzel az egész haladószellemű magyar ifjúság régi óhajának teszünk eleget. A HID ifjúsága már régen hangoztatja a vojvodinai demokratikus erők öszefogásának szükségességét és a hozzánk intézett fenti levél csak igazolja álláspontunk helyességét. Reméljük, hogy ez a baráti egymásratalálás a demokráciára nézve hasznos együttműködést fog eredményezni.

*

A haladószellemű szerb ifjúság hasznos munkájával eddig is szép eredményeket ért el és ami még a Vojvodinában sohasem történt meg, sikerült egybehoznia a demokratikus érzelmű ifjúságot, tekintet nélkül arra, hogy milyen társadalmi helyzetet foglal el. De nem csak az ifjúság csatlakozott nagy számban ehhez a mozgalomhoz, hanem az ifjúság barátai is. Irók és közéleti egyéniségek támogatják, de soraiba lépett a kisparasztság és a szegény, földnélküli falusi munkásság is. Az Omladinski Pokret (Ifjúsági mozgalom) Noviszádon alakult meg 1936-ban, de csakhamar a Vojvodina minden nagyobb városában keletkeztek helyi csoportjai. Munkája eddig kizárólag kulturális téren folyik, de mint gazdasági mozgalom is szép eredményeket ért el. A demokratikus vojvodinai szerb ifjúság lapja a Naš Život (Életünk) és a havonta megjelenő Naša Knjižica (A mi könyvünk), amely a falusi dolgozóknak szól, támogatják írásaikkal a mozgalmat. Ez a mozgalom eddig kizárólag a szerb ifjúságot foglalta egybe. Most azonban megindultak a lépések, hogy minden nemzetiségű, haladószellemű fiatal résztvehessen ebben az építőmunkában és így lehetővé válik a magyar ifjúság közreműködése is. Meg kell ragadnunk az alkalmat, hogy együtt dolgozhassunk mindenkivel, aki a demokrácia és haladás őszinte híve. Támogatnunk kell minden haladószellemű munkát, de különösképen az Omladinski Pokret-ot, amely a vojvodinai demokratikus erők összefogását célozza. Meg kell keresnünk a módját, hogy az Omladinski Pokret keretei között mi magyarok a szerbség mellett hathatósabban küzdhessünk kisebbségi jogaink megvédéséért.

*

Az Ifjúsági Mozgalom szuboticai helyi csoportja augusztus hó 6-án tartja meg rendes évi közgyűlését.

SZEMLE, SZEMELVÉNYEK

Student. (Beograd). Már az ötödik száma jelenik meg ennek az ifjúsági lapnak, mely a beográdi egyetem demokratikus érzelmű hallgatóinak orgánuma. A „Student" a demokráciáért folyó mozgalomnak egyik újabb eredménye. Alább közlünk egy, a lap szellemére legjobban rávilágító részletet:

Miért akarjuk a demokráciát?

Az egész világ ifjúságának genfi kongresszusa, ez az ifjúsági mozgalom történetében páratlanul álló esemény az ifjúság nemzetközi együttműködésének, a békéért és gazdasági jogaiért folytatott harcának alapját teremtette meg.

A fasisztaellenes ifjúság legdrágább kincse, a béke megvédése érdekében harcra készen áll és minden erejével támogatja azt a mozgalmat, amely Genfből indult világgá. Teszi ezt annál is inkább, mert a békéért és szabadságért vívott harcát történelmi hivatásának tekinti. Tudatában van annak, hogy a béke hathatós megvédése érdekében szükséges pontosan meghatározni a

háborús veszély kútforrását és harcot indítani ez ellen. Napról-napról világosabbá válik, hogy egyes államok kormányai tudatosan és rendszeresen áskálódnak a nemzetközi nyugalom és biztonság ellen. A nemzetközi szerződéseken és jogokon alapuló politika helyébe a befejezett tények és az erőszak politikáját helyezik.

Mindaddig, míg az ifjúság a békéért folytatott harcát nem fordítja azok ellen, akik ezért a helyzetért felelősek és itt legelsősorban a fasizmust értjük, a béke hathatós védelme nem valósítható meg Ugyancsak a sötét hatalmak, melyek a béke legnagyobb ellenségei, a szabadságot és a haladást is meg akarják semmisiteni és azon keresztes hadjárat élén állnak, amely Európában a demokrácia letiprására törekszik.

A demokrácia és fasizmus eme harcában semleges szemlélő maradhat-e a fiatalság? **Nem!** Ezt nem teheti és nem is szabad megtennie! Az ifjúság helye a demokrácia oldalán van!

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert az egyesülési szabadságot a fasiszta és militarista egyesületek kényszer-szervezetei fölé helyezi.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert szemében az emberi jogok tiszteletbentartása és a népek testvéri együttműködése többet jelent, mint a nemzetek és fajok gyűlölete.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert szeretett hazáját nem engedheti a fasizmus karmaiba.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert neki fontosabb a béke és az emberiség haladása, mint a háború és pusztítás.

Az ifjúság küzd a demokráciáért, mert a demokrácia lehetőséget nyújt az egészségesebb, szebb, derültebb életre, boldogabb jövőre.

Harcot írtunk a zászlónkra: harcot a demokráciáért a fasizmus ellen. Még van idő eltávolítani azokat a veszélyeket, melyek a békét, szabadságot és haladást fenyegetik.

Ennek fő feltétele, hogy az ifjúság demokrata és antifasiszta harci erői minden országban és az egész világon szorosan egybefogjanak a néppel.

Az egység a győzelem alapfeltétele."

Kalangya (a vojvodinai magyar középosztály lapja) „A szellem justizmordja" címen vitázott a lapban Szegedi Emil dr. Draskóczy Ede szerkesztő programszerü cikkével. Szegedi komolyhangú emelkedett válaszából idézzük a következőket:

Észre kellett vennünk . . . hogy D. E. olyan tárgyi tényeket hagyott figyelmen kívül, olyan határozott és letagadhatatlan szellemfejlődési folyamatokat nem vett számításba ítélete meghozatalánál, amelyeknek mérlegelése nélkül definitív tükröződésű megállapításokat tenni legalább is merészség, de mindenesetre nélkülözi a tárgyilagosság követelményeit. S amilyen félreérthetetlen világossággal beszél kétféle íróról és kétféle irodalomról D. E., olyan félreérthetetlen világossággal próbálok rámutatni arra a szellemi justizmordra, amely itt történt, s amelynek nem lett volna szabad megtörténnie. Különösen nem ma, amikor a Duna völgyében egymás felé tapogatódznak a lelkek, amikor Magyarországon új, mély, reális alapokon folyik a népi valóságfeltárás, s miután elhangzott Makkai Sándor püspök lapidáris „Nem lehet"-je, s nyomában az a polémia, amelynek során hasznosan tisztázták: milyen irányban kell fejlődnie a kisebbségi ideológiának.

. . . Dr. Draskóczy nem híve annak az irodalomnak, mely rámutat reménytelenségünkre, elhagyatottságunkra, társadalmi bajainkra és nyomorúságunkra, tehát a valóságirodalomnak. Szerínte ma népünknek a mese kell és sokkal inkább, mint valaha. Mert „az élet keménysége, a sors zsibbasztó csapásai, a problémák vasketreceinek szorítása meleg szívet,

simogatást, elringatást keres." Ezért kell a mese. D. E. az „élet keménységét" a „sors zsibbasztó csapásait" a „problémák vasketrecét" említi. Tehát népünknek bajai vannak. — Az élet kemény, a ketrec szorít, a sors sujt. Ezek valóságok, amelyek élnek és fájnak, tudatosan vagy a tudat alatt némán. Már most, ha tudatos ez a fájdalom, akkor nyugodtan beszélhetünk róla, mert azzal, hogy beszélünk róla és módot keresünk kezelésére, már enyhitjük is. Ha nem tudatos ez a fájdalom, vagyis ha a szenvedő alany még nem ébredt rá arra, hogy érzékelje is a fájdalmat, hanem csak mi tudjuk, hogy a népnek mi fáj, nem kötelességünk-e tudatosítani, vagyis feloldani, napvilágra hozni ezt a gyötrő és fojtó szövődményt, hogy a szervezet szabadabban lélegezzék. A pszichoanalitikus munkáját végzi az író, amikor olyan érzéseket és képzeteket tudatosít, amelyek tudattalanok, tehát — ha egyben kórosak is — gyötrik és megbénítják a szellemet.

... Az ilyen írói törekvést és munkát Magyarországon lélekmentő tevékenységnek nevezik, s nem írói modorosságának, mely „nem a müvész lényege." S mert nálunk még inkább van reá szükség, ily célkitűzésű irókat egyenesen támogatnunk kell.

... Tehát mégis vannak problémák, melyek népünket szorongatják. Milyen problémák? Bizonyára nem irodalmiak és nem művészetiek, hanem szociálisak, vagy egészen egyszerűen: kenyérproblémák.

A megélhetés kérdéseinek vasketrecében szorongunk. Az öregek is, az ifjúság is, a földnélküliek is és azok is, akik tenyérnyi földön küzdenek puszta létükért. A városi és a falusi intelligencia is szellemi és gazdasági förtelmek között él, teljes szervezetlenségben és tanácstalanságban.

... Dr. Draskóczy Edével szemben állítom, hogy népünknek az a rétege, amely a gondolatok és szépségek befogadásáig fejlődött, nem keresi az „elérhetetlen szépségeket", ellenben követeli az elérhetőket: kenyeret, munkát, nyugalmat, tiszta örömet, rendes munkabért, tiszta ágyat, orvost, gyógyszert, levegős lakást, felvilágosító kultúrmunkát, tisztult és szociálisan érző szellemet, egyszóval emberséges életet. A mi nyugodt és bátor népünk igenis merészen szembe mer nézni a valósággal, mert éppen a valóság felismeréséből akar erőt meríteni további önfentartó és fajfentartó küzdelmeihez. A mi népünk tudatalatti vágyait a való élet elérhető örömeiben akarja kiélni. A nép: munkások, zsellérek, földmüvesek, hivatalnokok, intellektuelek, inasok, napszámosok, kis boltosok, törpebirtokosok, cselédek, kubikusok, a bódulatok nélkül felnőtt, új magyar generáció nem álmodni kíván, mint D. E. állítja, hanem felébredni abból a tompa álomból, amelyben eddig élt és számon akarja kérni a bódulatot, amelyben élnie kellett.

Az irodalom, kiváltkép a népkisebbségi irodalom feladatait nem a bódításban, hanem ellenkezően, a felvilágosításban, a tárgyilagos, túlzásoktól mentes, igazságos valóságfeltárásban látom. Az író, a népkisebbsépi magyar író ne regőse legyen népének, hanem élő lelkiismerete, aki népe tudatosított érzéseinek, vágyainak adjon hangot, tehetsége instrumentumán. Ne lehessen kiközösíteni szellemi életünkből senkit, aki magyarul ír, még akkor sem, ha az, amit ír, fájó igazságot tartalmaz, vagy éppenséggel túllendül fajiságunk földrajzi határain s szélesebb horizontokat ostromol, általánosabb egyetemesebb emberi igazságokért száll síkra. Szellemi megmozdulásainknak irányító elve a humánum kell hogy legyen.

... Minden jelenséget számontartani, minden megnyilatkozásnak ajtót nyitni, mindenkinek szót adni csak akkor lehet, ha a Kalangya szabad fóruma minden tárgyilagos, jószándékú hozzászólásnak, amelynek célja elősegíteni a magyar tömegek szellemi felszabadulását, a társa-

dalmi viszonyok rendezését, a haladást és a megerősödést. Hogy a kisebbségi sors és az ebből eredő politikai és szociális kötelezettségek tudatosíthatók legyenek, múlhatatlanul szükséges a tényleges társadalmi, politikai és gazdasági állapotok ismerete. A valóság feltárásában azonban mindig megtalálható a romboló mag is. Illuziók, eszmények, hitek, nézetek robbannak szét, amint a nyirkos ködből a világosság napforrásába emeljük őket. Építeni csak rombolva lehet: el kell takarítani a nehézlevegőjű, idejüket mult politikai és szociális előítéleteket, a burokból ki kell hámozni az embert, a puszta tényt és ezen az új elvi alapon kell megkezdeni az új kisebbségi lélek és szellem kialakítását.

Odaát sem és az utódállamokban sem hirdette soha senki azt az elvet, hogy a népnek bódulatot adjanak szellemi táplálékul. Bódulat csak itt lehetséges nálunk, mert nagyon elmaradtunk a kortól. Mi sem jellemzőbb erre, mint az, hogy egyik nagy kultúregyesületünk könyvbeszerző bizottsága nemrégen „bevásárolt." A derék fajmentő főkönyvtáros Marlitt és Courths-Mahler regényeiből és tucatnyi más, avult lim-lomból mázsányit vásárolt. Ez nem mérgezés? Természetesen csodálkozik, hogy még a varrólányok sem látogatják a könyvtárat. A mesék ideje elmult. Éppen az a mi végzetes hibánk, hogy ezt sem a multban, sem most nem akarjuk belátni, tudomásulvenni és ehhezmérten irányítani a kultúrális és irodalmi tevékenységet. Itt megmerevitő törekvések érvényesültek, ahelyett, hogy a többi utódállam mintájára megteremtettök volna a rugalmasabb, hajlékonyabb, világosabb, ennélfogva emberibb kultúrális és szellemi programunkat. A kor parancsa, a helyzet, valamint az élő környezet felismerése úgy kivánja, hogy ez a program felölelje a szociális irányban mozgó gondoskodást, azt józan, haladó szellem hassa át, szűntesse meg a gondolatot megnyomorító előítéleteket.

... Köröttünk a népi egyenlőség eszméitől átitatott szlávok élnek, nem szabad tehát legnagyobb tömegünket, a földművelőnépek és a kisemberek vitathatatlan túlsúlyban levő oszlopait megfontolt szándékkal elzárni a fejlődés elől. A szellemi ember feladata, hogy ezt az elmaradt, nehezen mozduló és nagy szegénységben élő magyar tömeget okos politikával, felvilágosítással, versenyképessé, mozgékonnyá, ellenállóvá tegye. Vagy gondolják a nép vezetői, hogyha a mi népünk alszik, akkor vele horkol a többi nép is: az előretörő szlávok, a szervezett és szívós németek, a szorgalmas szlovákok és az igénytelen, de ellenálló románok? A népek nagy rohamában, az előre haladók átlépnek az alvókon. Aki alszik, az egy kissé mindig halott is. A vojvodinai szerbség, mint kisebbség, fenmaradását annak köszönhette, hogy sosem aludt, hanem tanult és a népszabadság szellemében szüntelenül fejlesztette harci erőit és kombattáns szervezeteit. Miért nem azoktól tanulunk, akik kijárták a kisebbségi sors iskoláját?

... Tárgyilagosan el kell ismernem D. E.-nek a középosztályunk pusztulásáról és felmorzsolódása okairól szóló megállapításait. A kisbirtokososztály a földmegosztással inkább proletarizálódik, mint összeolvadással polgáriasul. Helyénvaló D. E.-nek az a megállapítása, hogy az új középosztályt feltétlenül a demokrácia szellemének és törvényeinek kell áthatnia.

... Az európai emberiesség, az egyetemes embertestvéri eszmény lebeg a szemünk előtt s nem feltétlenül a faji szétaprózódás. Nemcsak a mi fajtánk, hanem minden nép felemelkedését, emberibb életét, jobb sorsát, nagyobb szabadságát, igazságosabb berendezkedését kívánjuk, mert a boldogságunkat mi is csak megelégedett és boldog népek körében lelhetjük meg.

Egyelőre minden erőnket, minden magyar erőt, arra kell összpontosítanunk,

hogy megszervezzük a munkát. Hívják össze a kultúregyesületek vezetőit, szellemi életünk hivatott tényezőit, szakértőinket, ifjúságunk képviselőit, írókat, művészeket, közgazdasági férfiakat, ismertessenek meg velük rugalmas programot s tegyék feladatukká, hogy ennek az eszmevilági műsornak megfelelően osszák ki a maguk körében a szerepeket és állítsák a magyar egészet az öntudatos, a valóság felismerésén alapuló fejlődés vonalába. Az irányító elv egységes, a kivitel a helyi igényekhez, viszonyokhoz, méretekhez és színvonalhoz alkalmazkodó legyen. Minden évben tartsanak ilyen kultúrparlamentet és minden évben fejlesszék, bővítsék s színvonalban emeljék a programot.

... Akiben visszhangzik a kor, aki érez és akiben a tehetség felelősséggel párosul, akinek van számunkra és mindenki számára komoly mondanivalója, az jelentkezni fog akármilyen a szemlélete Az ajtót minden értékes művészi magyar írás számára nyitva kell tartani.

(A haladó új magyar humanizmus hangja ez, amely irány mellé a „Híd" már megindulásakor felcsatlakozott. Vajha szétömlene ez a szellem a „Kalangya" minden egyes közleményén, hogy ne csak jóakaratú program, de kiteljesült cselekedet lenne belőle. Mert ma, az áldatlan, sötétedő korban, világos, haladó szellemben írni is: tett.)

A magyar műkedvelés és a magyar kultúra. A *Kalangya* kritikai rovatából: ... a műkedvelő színjátszásban ne merüljön ki minden kultúrális érdeklődés és a műkedvelő színjátszás ne nyomjon el minden kultúrális munkát. Ma pedig már komolyan fenyeget az a veszedelem, hogy csak a műkedvelést fogjuk magyar kultúrának tekinteni.

... Elmaradtak, elaludtak a nagy kultúrális megmozdulások, de nincsenek már kis kultúrális próbálkozások sem. Teljesen elég, ha minden két hétben „ki lehet hozni egy új darabot" Pár szóval akarunk csak erről a „kihozásról" beszélni. Még talán megbocsájtanánk ezt a műkedvelő lázat, ha a darabok kiválogatásában valami magasabbrendű mértéket lehetne felfedezni, erről azonban szó sincs. Úgy ebben, mint a műsor összeállításában csak két szempontot lehet felismerni. Az egyik a kasszasiker, a másik a primadonna-kívánság. Nem azt nézik, hogy melyik darabnak van irodalmi értéke, hanem, hogy melyikhez lehet becsődíteni a közönséget és melyikben jut jó szerep az éppen uralkodó műkedvelő primadonnának.

... A közönség ma már azt hiszi, hogy kultúrális kötelezettséget teljesít, ha megváltja jegyét valamelyik hacacárés előadásra s a kultúrális lelkesedés fokát azzal méri, hogy mennyire rajong a publikum egyik vagy másik műkedvelő primadonnáért. Ez se volna olyan nagy baj, ha ebben az egészen ártatlan szórakozásban lassan nem aludna el minden érdeklődés, minden komolyabb magyar kultúrtörekvéssel szemben.

Magyar Nap, a csehszlovákiai haladó magyarság napilapjából:

Jókai emlékét szoborba önti szülővárosa, Komárom. Az alapkőletétel megtörtént méltó és méltatlan zajtól kísérve. Az emlékezés emberi tulajdonság, nemes dolog, okos irányítással nemzetnevelő és ízlés-csiszoló is lehet: a lélek tiszta fürdője, hol az emlékezésben fölidézett alkotó művei ragyogó fényben újulnak meg. Jókai Mór regényei hervadhatatlanul állják az idő vasfogát, exotikus világa, romantikus képzelete, „csak jó és csak rossz" alakjai töretlenül ma is érdeklik az olvasóközönséget. Talán csak egy a baj, hogy a magyarság tükörnek vette és még veszi ma is néha Jókai dekoratív színeit, amelyben szeretné önmagát nézni. Majd az őszi szoboravatás ünnepén megmutatjuk: kit lát benne az új magyar önismerés? mi az ő igazi jelentősége, értéke és időtálló nagysága? A nagy

regényíró szobrának alapkövét helyezték le. Különvéleményünk van az egész szobor-ügyről. Elvben csak helyeselni tudjuk, hogy a legnagyobb magyar regényírónak emléket állítanak. Úgy tudjuk, hogy rengeteg pénz gyűlt össze. Azt is tudjuk azonban, hogy nagyon szegények vagyunk, sürgősen iskolákra volna szükség például, sok-sok intézményünket tatarozni kellene. Nos, milyen nemes, megindító jelenet volna, ha az ünnepélyen a szoborbizottság elnöke így szólt volna: „Tekintettel a szlovenszkói magyarság állapotára, az összegyűlt pénzösszeget sürgetőbb kultúrcélokra adjuk: új magyar iskolákat építünk belőle, — a szobrot pedig majd jobb időkben emeljük fel." Jókai kék szeme megértően mosolyogna az ünneplők felé: „Lám-lám, tud reálisan is gondolkodni az én népem, nem féltem jövőjét!" Sajnos, nem ez történt Komáromban.

Petőfi lerombolt szobrát tehát visszaállítják, így határozott Pozsony városi tanácsa. Örömmel köszöntjük az egyhangú határozatot, régi óhaj teljesül ezzel, régi sebet gyógyitanak be vele. Visszataszító ugyan az a különös bábáskodás, ami a határozat előtt és — után történik, hogy vajjon kit illet a dicsőség? Kié a babér? Kinek az érdeme, hogy Petőfi Sándor rövidesen visszakapja hajdani bronz-szobrát? A kívánság egyetemes volt, aminthogy Petőfi is nem csak „aktivista", hanem egyetemes értéke az egész magyarságnak. Mikor esztendőkkel ezelőtt valóban elsőnek a „Sarló" ifjúsága titokban, az éjszaka leple alatt meglátogatta a költő összetört szobrát a városi istállóban, a látogatás minden magyarok költőjének szólt az egyetemes magyarság nevében. Ne szerezzen tehát senki se babérokat a mostani eredményes határozatnál, ama bizonyos pecsenyét süssék meg máshol és máskor. Ha mindenáron dicsőséget akarnak szerezni Petőfi körül, akkor harcoljanak a költő eszméinek a megvalósításán, olyan megnemalkuvással, bátor gerincességgel, amint azt a Világszabadság dalnoka hirdette és — cselekedte.

Gyóni Géza húsz évvel ezelőtt halt meg a krasznojarszki fogolytáborban. A napokban volt évfordulója a szomorú emlékezetű napnak. A világháború magyar költőjének nevezték, ámde siettek megfeledkezni róla, hivatalos körökben, mikor a költő különös hangú verseket küldözgetett haza az új korszak hajnalán ébredező Oroszországból... A háború költője volt, igaz. A katonák vitézségeit énekelte meg, a körülzárt Przemysl várából megrendítő halálsikoltás volt minden kiröpülő verse. De már azt nem szívesen hangsúlyozták ki a hivatalosak, hogy Gyóni Géza nem a háborút, mint olyant dicsőitette, hanem csak annak szenvedőit, nem a vérengzést rajongta körül, hanem a szegény harcosokat, a lövészárkok poklainak sebesültjeit emelte költészetének tiszta fényébe. Bizonyíték a leghatalmasabb verse, a „Csak egy éjszakára", amely örök tiltakozás az emberi vágóhíd tulajdonosai ellen...

Új Élet, a csehszlovákiai ifjú katolikusok lapjából: *A magyarországi szociográfus-íróknaknak,* Illyés Gyulának, Szabó Zoltánnak, Féja Gézának, Erdei Ferencnek, Kovács Imrének és a néptömegekért sikraszállni merő többieknek küldjük testvéri üdvözletünket. Könyveik olvasása közben egyre határozottabban érezzük, hogy a Tardi Helyzetek, a Viharsarkok és Néma forradalmak sora nem tarthat már soká, mert a fiatal nemzedék nem tűri már tovább, hogy a magyar nép csak eszköze és ugródeszkája legyen osztályérdekeiket féltő politikusoknak, ahelyett, hogy egyetlen és kizárólagos célja legyen a magyar politikának. Érezzük, hogy nemsokára a dolgozó néptömegek eszközből céllá, tárgyból alannyá, üllőből kalapáccsá lesznek.

És mert könyveikkel elősegítik ennek az uralomváltásnak bekövetkezését,

köszönetet mondunk a fiatal magyar írónemzedéknek. Köszönetünkkel pedig — tudjuk — nem állunk egyedül. Csatlakoznak hozzá az egész magyar nyelvterület valamennyi Tardjai és futóhomokjai.

Osztályharcnak, osztályellenes izgatásnak minősítenek egyesek minden szókimondást, minden megmozdulást, ami a tömegek érdekében történik. Hát vajjon a nép jogainak és életlehetőségeinek elgáncsolása nem osztályharc, nem osztályellenes ténykedés?? Vannak még sokan, akik csak a lentről fölfelé irányuló szociális küzdelmet tekintik osztályharcnak. És megfeledkeznek arról, hogy ugyanolyan osztályharc az, amelyet a kapitalizmus haszonélvezői folytatnak fentről lefelé: hatalmuk és jövedelmeik védelmében a néptömegek érdekei, jogos követelései ellen.

Elég szomorú, hogy a nép érdekében folytatott küzdelmet még mindig osztályellenes izgatásnak, destrukciónak bélyegzik — míg a kapitalizmus hatalmi fölényéhez való görcsös ragaszkodás még mindig mint a „rend", a „társadalmi béke" és a „konszolidáció" védelmezését dicsőitik.

Ebben az elképesztő fogalomzavarban — amely Féja könyvének elkobzásához vezetett — annál nngyobb tiszteletet érdemel a magyar bíróság, amiért a könyvet a kobzás alól feloldotta. Ez a döntés nem más, mint nyilt hitvallása a humánum, a demokrácia és a szociális tartalommal telített nemzetszemlélet mellett. Ugy látjuk, hogy kevés ténykedés ébresztett akkora rokonszenvet, mint Féja könyvének feloldása a kobzás alól. Igen sokan állapitották meg örömteli megkönnyebbüléssel, hogy amelyik országban szabad ekkora nyiltsággal írni még a legsúlyosabb hibákról is: az az ország már kezdi belátni és beismerni a hibáit. Ez a belátás és ez a beismerés pedig az első lépés a hibák kiküszöbölése, jóvátétele felé.

A komáromi Jókai-szobor leleplezésével kapcsolatban harcot hirdetünk minden szobor és minden zászló ellen, amely márványba és selyembe temet sürgősebb célokra szükséges magyar filléreket.

Amig nincsen elég pénzünk magyar gyermekek és magyar iskolák segélyezésére, amig nincsen elég pénzünk főiskolások anyagi és szellemi gondozására, kultúrmunkások fentartására, könyvtárak létesítésére és ezernyi más, égetőbb életszükségletekre: addig életellenes komolytalanság és könnyelműség szobrokba és egyesületi zászlókba ölni a kisebbségi magyarság garasait.

Nincs lesujtóbb bizonyítvány felfogásaink felületességéről, mint amikor pénzszűke miatt képtelenek vagyunk embereken segíteni, kultúrákon lendíteni: ugyanakkor azonban ott sorakoznak linoleumtokokba burkolva az egyesületi zászlók, amelyek darabja gyakran ezrekbe került.

A mozgalmi öntudat felkeltésére és ébrentartására tehát nincsen szükség drága zászlókra. Mintahogy nincsen szükség a nemzeti öntudat fenntartása érdekében új szobrokra sem.

A paraszt. Aligha van a világon még egy nyelv, amelyben a paraszt szónak olyan sértő érzelmi mellékzöngéje volna, mint a magyarban. Egy cigányt cigánynak nevezni, azt hiszem, nálunk nem sértő, fegföljebb talán egyes esetekben kissé kényes. A zsidók is kezdenek hozzászokni, ha némelyik nehezen is, hogy zsidóknak nevezzék magukat. Ellenben valakit szemtől szemben parasztnak mondani, sértő szándék nélkül nem lehet. Egyetlen példa van rá, Achim L. András, hogy Magyarországon egy párt parasztpártnak merte nevezni magát.

Mint szimptomatikus jelenséget nézzük meg *Margalits* Ede közismert *Magyar közmondások* című művében a „paraszt" címszó alatti közmondásokat. Ime néhány mutatvány:

Akkor higyj a parasztnak, amikor szőrt látsz a fogán. Butulj paraszt. Cseresznyét az úrnak, magját a parasztnak. Huncut a paraszt, mihelyt három araszt. Nem parasztnak való a könyv. (Ez a mondás Kis-Viczay 1713-ban megjelent közmondásgyűjteményéből való.) *Nincs a parasztnál kutyább. Paraszt furfangját, Isten bölcsességét nincs ki kitanulja. Parasztnak gané a lelke. Ritka paraszt csalás nélkül. Sülve jó a paraszt, akkor is a fene egye meg. Ritka hitel a parasztban, mint hal a harasztban. Szép szóért botot, keményért kalácsot várhatsz a parasztól. Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni.*

Folklóristának való tanulmány lenne megállapítani, hogy vajjon van-e a világon közmondásgyűjtemény, amelyben ennyi becsmérlés és gyűlölet nyilvánulna meg a paraszttal szemben.

B. R.

Hibaigazítás. Lapunk juniusi számában „A jugoszláviai dolgozók helyzetének jelzőszámai" című cikkünkbe hiba csúszott be. A harmadik oldal utolsó három sora így hangzik: „1930-tól 35-ig a munkásságnak az a része, amelyet a központi munkásbiztosító tart nyilván, egyedül munkabéreken 5 és fél millió dinárt vesztett" stb. — helyesen *5 és fél milliárd* értendő.

A „HID" a magyar fiatalok lapja!

Olvassa és terjessze a „HID"-at!

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámlája:

58297

A HID előfizetési díja:

Jugoszláviában: Egy évre 30·—, félévre 16·—, negyedévre 9·— dinár. Egyes szám ára 3·— dinár.

Magyarországon: egy évre 4·— félévre 2·—, negyedévre 1·— pengő. Egyes szám ára: 40 fillér.

Franciaországban: egy évre 20·— fr., félévre 10·— fr., negyedévre 6·— fr. Egyes szám ára 2·— fr.

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és cimmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért irója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. cimre küldendők.

„HID" literarni časopis, izlazi deset puta godišnje. — Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMÁR — Redakcija i administracija: SUBOTICA, Petrogradska ul. 35

Gradska štamparija, Subotica. 37—515-2